Vlaanderen
verbeelding werkt

KWALITEITSVOLLE BASISVOORZIENINGEN VOOR JEUGDINFRASTRUCTUUR

Eindrapport van het onderzoek over de projectoproep

DEPARTEMENT
CULTUUR, JEUGD & MEDIA

vrpl.

www.vlaanderen.be/cjm

COLOFON

Het onderzoeksrapport 'Kwaliteitsvolle basisvoorzieningen voor jeugdinfrastructuur' is een uitgave van het Departement Cultuur, Jeugd en Media.

Opdrachtnemer
Arteveldehogeschool – onderzoekslab Vrijplaats: Cedric Ryckaert, Thomas Remerie, Eef Thoen, Siham Habichi en Koen Defour

Stuurgroep
Benedicte Roose, Kerlijn De Pauw, Marie Renier, Sarah Tresignie (Departement Cultuur, Jeugd en Media), Cedric Ryckaert, Eef Thoen (VRIJPLAATS Arteveldehogeschool)

Bijzondere dank aan alle jeugdwerkers en medewerkers van jeugdwerkorganisaties en lokale besturen die bijgedragen hebben aan dit onderzoek. Hun inzet om jeugdwerkinfrastructuur aan te pakken is van onschatbare waarde. Ook bedankt aan de leden van de focusgroep die dit onderzoek mee opgevolgd hebben.

Coverfoto copyright Stad Kortrijk

Verantwoordelijke uitgever
Bart Temmerman
Marie-Elisabeth Belpairegebouw
Simon Bolivarlaan 17, 1000 Brussel

Depotnummer

D/2025/3241/030

Inhoud

Samenvatting 4
Inleiding 8
Deel 1: De begeleidings- en onderzoeksopdracht 10
1. Omschrijving begeleidings- en onderzoeksopdracht 10
2. Aanpak van de begeleidings- en onderzoeksopdracht 11
2.1. Interviews & bevraging 11
2.2. Lerend netwerk 12
2.3. Klankbordgroep 12
2.4. Kwalitatieve analyse 13
2.5. Kwantitatieve analyse 13
2.6. Output ontwerponderzoek (visie, toolkit, aanbevelingen) 14
Deel 2: Bevindingen 15
1. Analyse beginsituatie projecten 15
1.1. Criteria analyse beginsituatie 15
1.2. Analyse beginsituatie projecten 23
2. Omgevingsanalyse 28
2.1. Beleidsinspanningen en investeringssubsidies 28
2.2. Jeugdlokalen: stand van zaken en rol lokale besturen 31
2.3. Aanpassen jeugdinfrastructuur: drempels en uitdagingen 35
3. Verdiepende projectanalyse 37
3.1. Betrokken experten 37
3.2. Tijdlijn van de projecten 38
3.3. Inzet op participatie 39
3.4. Financiering van de projecten 40
3.5. Bevindingen 41
4. Visie 42
5. Toolkit voor jeugdruimte 43
5.1. Inspiratiekaarten 44
Deel 3: Aanbevelingen 45
1. Aanbevelingen voor de Vlaamse overheid 45
2. Aanbevelingen voor lokale besturen 46
Literatuur 48

Samenvatting

Projectoproep kwaliteitsvolle basisvoorzieningen voor jeugdinfrastructuur

Met de oproep 'Kwaliteitsvolle basisvoorzieningen voor jeugdinfrastructuur' wilde de minister van Jeugd in de periode 2021-2022 een impuls geven aan de georganiseerde vrije tijd voor kinderen en jongeren door de daartoe beschikbare publieke binnen- en buitenruimte te versterken en verbreden. De focus lag daarbij op **investeren in een goede basisinfrastructuur, investeren in veilige en toegankelijke ontmoetingsplaatsen voor kinderen en jongeren en investeren in jeugdvriendelijke buurten en speelgebieden.** Daarnaast werden de prioriteiten van het Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan 2020-2024 aangepakt, met een focus op gezonde buurten en welbevinden. Diverse criteria zoals bovenlokale samenwerking, ontmoeting en participatie werden daarin geïntegreerd. Het relanceplan Vlaamse Veerkracht speelde een rol door 30 miljoen euro te investeren in jeugdinfrastructuur, waarvan 7,7 miljoen euro werd voorzien voor investeringssubsidies. In de eerste en tweede ronde werden respectievelijk 25 en 44 projecten van lokale besturen en jeugdwerkinitiatieven geselecteerd voor subsidiëring.

Begeleidings- en onderzoekopdracht

Het Departement Cultuur, Jeugd en Media vertrouwde de onderzoeks- en begeleidingsopdracht voor de investeringssubsidie 'Kwaliteitsvolle basisvoorzieningen voor jeugdinfrastructuur' toe aan het onderzoekslab Vrijplaats (Arteveldehogeschool). De opdracht bestond uit 3 aspecten:

1. begeleiding van gesubsidieerde projecten;
2. eindrapport met onderbouwde analyse en aanbevelingen;
3. verspreiding van resultaten via onder meer een inspiratiegids.

Voornaamste bevindingen

42 projecten die de subsidie ontvingen, namen deel aan het onderzoek. Dat gebeurde via netwerkdagen, gesprekken en verdiepende analyses.

De deelnemende projecten laten een **breed scala aan benaderingen** zien, waarbij de beste resultaten worden behaald wanneer de criteria uit de oproep optimaal worden gecombineerd. Sommige projecten hebben zich gericht op communicatie en financiering en nog andere lieten zich omringen door een sterk netwerk van experts. Deze innovatieve praktijken zijn bemoedigend voor de toekomst van het jeugdwerk en ontwikkelen zich vaak extra snel dankzij ondersteuning van lokale besturen of intercommunales. Organisaties merkten op dat de aanvraag van omgevingsvergunningen, lange uitvoeringstermijnen en administratieve procedures zoals openbare aanbestedingen soms een uitdaging vormen. Grote lokale besturen hebben masterplannen voor jeugdlokalen, wat een belangrijke factor blijkt bij de ontwikkeling van infrastructuur en inschatten van budgettering op lange termijn. Visie, zowel op lange als korte termijn, werd gezien als een belangrijke succesfactor, terwijl administratieve uitdagingen en stijgende bouwprijzen als obstakels werden genoemd. Het betrekken van jongeren bij projectontwikkeling blijft een knelpunt, hoewel sommige organisaties inspirerende praktijken gebruikten om dat aan te pakken.

Toolkit voor jeugdruimte

Uit de analyse en begeleiding van de projecten en de omgevingsanalyse kwam naar voor dat het jeugdwerk gebaat zou zijn met een **inspirerende tool** die projecten al van in de startfase van het proces ondersteunt en de blik op het project verruimt. Daarvoor werd de toolkit voor jeugdruimte ontworpen **voor jeugdambtenaren van lokale besturen en jeugdwerkers** die processen begeleiden in de richting van nieuwe of te vernieuwen jeugdinfrastructuur. De toolkit vertaalt de visie op jeugdinfrastructuur in een concrete methodiek om participatief met jongeren aan de slag te gaan over hun ruimtes.

Visie op jeugdinfrastructuur

Aanpassingen aan de fysieke omgeving hebben een wezenlijke impact op de levenskwaliteit van kinderen en jongeren, jeugdwerk in het algemeen en alle betrokkenen. Het inrichten van een ruimte voor jeugdwerk (binnen of buiten) vereist **duidelijke criteria** die jeugdvriendelijke infrastructuur ontwerpen tot een bewegingsvriendelijke, duurzame, open en gedeelde ruimte. Lokale besturen en jeugdwerk zijn overtuigd dat daarin investeren niet alleen een verantwoorde keuze is voor de huidige generatie, maar ook een duurzame investering is voor de gemeenschap en toekomstige generaties.

Een jeugdvriendelijke ruimte stimuleert niet alleen de fysieke gezondheid, maar ook het mentale welzijn en de sociale ontwikkeling van kinderen en jongeren. Een jeugdvriendelijke ruimte biedt ademruimte en is een plek voor ontspanning, ontmoeting en creativiteit. Die ruimte is een veilige haven voor kinderen en jongeren met kansen voor zelfexpressie, het ontwikkelen van sociale vaardigheden en ontdekken van eigen talenten en interesses. Het duurzame en open karakter van de ruimte nodigt uit tot bewegen, exploreren en experimenteren. Via een kwaliteitsvol ontwerp wordt het ruimtegebruik gemaximaliseerd en wordt er aandacht gegeven aan samenwerking en het delen van de ruimte, zodat zoveel mogelijk diverse gebruikers zich welkom voelen. Optimaal ruimtegebruik en eigenaarschap van de jongeren wordt geoptimaliseerd door hen te laten participeren bij het ontwerpen, invullen en opvolgen van de ruimte.

Jeugdruimtes moeten plekken zijn waarin participatie, (bovenlokale) samenwerking, duurzaamheid, intergenerationaliteit, inclusiviteit, ontmoeting en innovatie centraal staan. Kwaliteitsvolle participatie is daarbij cruciaal. Jongeren moeten een actieve rol spelen in het vormgeven van hun eigen leefomgeving. Het gaat verder dan alleen inspraak; het gaat om echte invloed en samenwerking tussen jongeren, lokale besturen en andere stakeholders. De stemmen van kinderen en jongeren worden daarbij serieus genomen en we streven naar een gelijkwaardige samenwerking in elk stadium van de ontwikkeling van jeugdruimtes.

Samenwerking is de sleutel tot het creëren van hoogwaardige en toegankelijke jeugdinfrastructuur. Door gezamenlijk te plannen, ontwerpen, financieren en beheren, creëert men synergiën en een breder bereik van doelgroepen. De focus moet daarbij liggen op het bevorderen van gedeeld gebruik van ruimte en het creëren van jeugdvriendelijke buurten, waarin jongeren kunnen gedijen.

Jeugdruimtes moeten niet alleen **ecologisch verantwoord** zijn, maar ook economisch rendabel. Door te kiezen voor hergebruik van materialen, lokale bronnen en groene energiebronnen, creëren

we jeugdinfrastructuur die de tand des tijds doorstaat en bijdraagt aan een gezondere planeet voor toekomstige generaties.

De kracht van diversiteit en inclusiviteit leidt naar betere jeugdinfrastructuur. Door kennisoverdracht en ervaringsdeling tussen generaties te stimuleren, versterken we niet alleen het sociale weefsel, maar zorgen we er ook voor dat onze jeugdruimtes voldoen aan diverse behoeften en perspectieven.

Het erkennen van de behoeften van jongeren in maatschappelijk kwetsbare posities en zich inzetten voor **het creëren van veilige en inclusieve ontmoetingsplaatsen** waar zij zich gehoord en vertegenwoordigd voelen, zijn essentieel. Onze jeugdinfrastructuur moet gelijke kansen bieden voor alle kinderen en jongeren, ongeacht hun achtergrond of sociale situatie.

Plekken voor ontmoeting, spel en avontuur vormen de hartslag van onze jeugdinfrastructuur. Jeugdruimtes moeten plaatsen zijn waar kinderen en jongeren kunnen samenkomen, spelen, leren en groeien. Ze stimuleren sociale interactie, fysieke en mentale ontwikkeling, en bieden een veilige en laagdrempelige omgeving voor alle jongeren.

Onze jeugdruimtes moeten niet alleen functioneel, maar ook **innovatief en *future-proof*** zijn. Door sociale innovatie, flexibiliteit, technologische integratie, duurzaamheid en samenwerking te omarmen, creëren we ruimtes die kinderen en jongeren inspireren, uitdagen en ondersteunen in hun groei en ontwikkeling.

Aanbevelingen aan de Vlaamse overheid

- Investeer in moderne en goed uitgeruste jeugdruimte die inclusief, duurzaam en *future-proof* is én die voldoet aan de noden van jongeren en jeugdwerk.
- Ondersteun lokale besturen en jeugdwerkorganisaties bij de ontwikkeling van hun masterplan jeugdinfrastructuur door netwerken en samenwerking tussen lokale jeugdwerkingen te faciliteren om (boven)lokale projecten te realiseren.
- Stimuleer gedeeld ruimtegebruik met flexibele ruimtes, maar laat organisaties eigenaarschap behouden. Moedig samenwerking aan tussen verschillende jeugdorganisaties om infrastructuur efficiënter te benutten en te ontwikkelen.
- Zet in op toegankelijkheid en inclusie van alle mogelijke doelgroepen.
- Ontwikkel een expertisecentrum dat kennis en praktijken verzamelt en deelt met het Vlaamse jeugdwerk zodat de jeugdinfrastructuur *future-proof* ontwikkeld kan worden.
- Gebruik eenvoudige taal en procedures om subsidielijnen te ontwikkelen en ondersteun infrastructuurprojecten tijdens subsidieaanvragen en procedures.
- Monitor en evalueer: volg de resultaten van investeringen op en pas het beleid aan waar nodig.
- Stimuleer het gebruik van de toolkit voor jeugdruimte.

Aanbevelingen voor lokale besturen

- Investeer in toegankelijke, duurzame en energiezuinige jeugdinfrastructuur.
- Ontwikkel een masterplan voor duurzame jeugdinfrastructuur.
- Stimuleer multifunctioneel gebruik van jeugdinfrastructuur.
- Ondersteun participatieprocessen. Betrek jongeren bij ontwerp en beheer. Laat jongeren meedenken over de inrichting en het gebruik van ruimte.
- Evalueer op regelmatige basis lokale jeugdinfrastructuur.

- Ondersteun organisaties bij subsidieaanvragen. Gebruik de taal van het jeugdwerk om projecten te ontwikkelen en ondersteun die initiatieven tijdens subsidieaanvragen en procedures.
- Gebruik de toolkit voor jeugdruimte.

Inleiding

Met de oproep 'Kwaliteitsvolle basisvoorzieningen voor jeugdinfrastructuur' wilde de minister van Jeugd in de periode 2021-2022 een impuls geven aan de georganiseerde vrije tijd voor kinderen en jongeren door de daartoe beschikbare **binnen- en buitenruimte te versterken en verbreden.** De Vlaamse Regering wil daarmee inzetten op een verbeterde basisinfrastructuur en inrichting, op gebouwen die zich herinrichten als veilige en toegankelijke ontmoetingsplaatsen voor kinderen en jongeren en op kind- en jeugdvriendelijke buurten en speelgebieden.

Het voortbestaan van een jeugdwerking gaat enerzijds vaak samen met de beschikbaarheid van kwaliteitsvolle ruimte. Anderzijds wordt ook het tekort aan buitenspeelruimte steeds groter. Kinderen en jongeren vragen naar **plekken waar er plaats is voor vrije tijd, spel, ontmoeting en experiment**.

De gebouwen waarin en waarrond jeugdactiviteiten plaatsvinden, moeten voor kinderen en jongeren laagdrempelige, vrije en open plekken zijn. Jeugdinfrastructuur moet ruimte kunnen bieden voor spel, ontmoeting en beweging, zowel binnen als buiten. Een duurzame uitbouw van jeugdinfrastructuur bevordert bovendien de levenskwaliteit van kinderen en jongeren.

De projectoproep kaderde in het Relanceplan Vlaamse Veerkracht en biedt een antwoord op de aanbeveling van het Maatschappelijk Relancecomité om ervoor te zorgen dat kinderen en jongeren kunnen spelen, sporten, elkaar ontmoeten en zich veilig en zelfstandig kunnen verplaatsen.

Tegelijk wordt tegemoetgekomen aan de signalen uit de omgevingsanalyse van het Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan (JKP) en de taskforce e-inclusie dat de digitale kloof nog erg groot is. Met deze subsidies konden ook investeringen gedaan worden in **digitale infrastructuur** voor online of digitaal jeugdwerk op afstand. De projectoproep speelde eveneens in op de prioriteiten 'Gezonde en leefbare buurten' en 'Welbevinden en positieve identiteitsontwikkeling' van het Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan 2020-2024.

Met de tweede prioriteit van het JKP nam de Vlaamse Regering het engagement op om kinderen en jongeren te laten opgroeien en leven **in gezonde en leefbare buurten**. Via gerichte acties wil deze prioriteit de betrokkenheid van kinderen en jongeren op hun leefomgeving, de buurt, het klimaat en het leefmilieu vormgeven. Zoals bleek uit de omgevingsanalyse zijn er veel aspecten verbonden aan deze doelstelling. Het gaat over een gezonde omgeving, propere buurten, ontmoeting, wonen, de inrichting van de publieke ruimte, bereikbaarheid, vergroening, ruimte om te spelen, steden en dorpen, en participatie van kinderen en jongeren.

De projectoproep focuste op verschillende vormen van jeugdinfrastructuur met daarbij **drie focusgebieden**:

- investeren in een goede basisinfrastructuur;
- investeren in veilige en toegankelijke ontmoetingsplaatsen voor kinderen en jongeren;
- investeren in jeugdvriendelijke buurten en speelgebieden.

Steeds vaker merken we dat kinderen en jongeren **te weinig bewegen en buiten spelen**, en dat er te weinig plekken uitnodigen om te spelen, bewegen, sporten en ontmoeten. Door de verstedelijking en verdichting verdwijnt veel open ruimte en staat de ruimte voor kinderen en jongeren onder toenemende druk. Tijdens de coronacrisis kwam het tekort aan ruimte voor kinderen en jongeren eveneens duidelijk in beeld. Daarnaast bestaat er vaak een negatieve

perceptie rond jongeren in de publieke ruimte. Kinderen zien we namelijk graag zoveel mogelijk buitenspelen, in tegenstelling tot jongeren die snel als overlast beschouwd worden. Er is nood aan voldoende kwalitatieve plekken, zowel binnen- als buitenruimte, waar kinderen en jongeren niet enkel kunnen spelen, maar ook gewoon kunnen zijn, ontmoeten en hangen. Het ontbreekt jeugdorganisaties, instellingen, scholen, lokale besturen en andere organisaties die infrastructuur voor kinderen en jongeren ter beschikking hebben, echter vaak aan kennis en handvaten om de ruimte die rest jeugdvriendelijker te maken.

Via het relanceplan Vlaamse Veerkracht werd zo ingezet op jeugdinfrastructuur. In het kader van de coronapandemie en de aangekondigde relanceplannen stelde de Vlaamse Regering **30 miljoen euro investeringsmiddelen** ter beschikking om verscheidene investeringen in de infrastructuur van de Vlaamse jeugdsector te versnellen, zowel voor de eigen jeugdinfrastructuur van de Vlaamse overheid als voor de infrastructuur van jeugdorganisaties in Vlaanderen en Brussel. Voor de investeringssubsidies voor kwaliteitsvolle basisvoorzieningen en de inrichting van jeugdinfrastructuur werd uit dit budget **7,7 miljoen euro** ter beschikking gesteld. In de eerste ronde kregen 25 projecten een investeringssubsidie toegekend, bij de tweede ronde werden 44 projecten geselecteerd.

Deel 1: De begeleidings- en onderzoeksopdracht

1. Omschrijving begeleidings- en onderzoeksopdracht

Het Departement Cultuur, Jeugd en Media wilde meer rendement halen uit de toegekende investeringssubsidies en duurzaam impact creëren op bovenlokaal niveau. Via de eenmalige relancesubsidie kregen jeugdorganisaties en lokale besturen een impuls om werk te maken van kind- en jeugdvriendelijke ruimte, en konden ze investeren **in een goede basisinfrastructuur, veilige en toegankelijke ontmoetingsplaatsen voor kinderen en jongeren en jeugdvriendelijke buurten en speelgebieden.**

Het departement wilde via een begeleidingsopdracht de desbetreffende lokale besturen en jeugdverenigingen **ondersteunen en coachen in het uitwerken en uitvoeren van de projecten**. Door hen ervaring en expertise aan te bieden, had het departement de ambitie om de kwaliteit van de projecten naar een hoger niveau te tillen en de impact op kinderen en jongeren te vergroten. In functie van het JKP lag de focus daarbij op participatie, ruimte delen, vergroening, vrijplaatsen en ontmoeting. Het departement wilde ook andere lokale besturen en jeugdverenigingen inspireren door goede voorbeelden te verzamelen en te delen.

Door creatieve ideeën en praktische kennis te verspreiden, zullen verschillende mogelijkheden en invalshoeken aantonen hoe men kan omgaan met kind- en jeugdvriendelijke ruimte en jeugdinfrastructuur en hoe die veilig en laagdrempelig kan worden ingevuld. De **handvaten en kennis** stimuleren zo lokale overheden en organisaties om naar de eigen ruimte te kijken en die op te waarderen. Op deze manier tillen we de lokale, mooie voorbeelden op naar een Vlaams niveau en willen we structureel navolging geven aan deze subsidie.

Om deze opdracht uit te voeren heeft het departement de begeleidingsopdracht voor de investeringssubsidie kwaliteitsvolle basisvoorzieningen voor jeugdinfrastructuur toegekend aan het **onderzoekslab Vrijplaats** (Arteveldehogeschool).

Het leren van de deelnemende organisaties gebeurde door **kennis op te doen** (visie, onderbouwing, *good practices* verkennen over het implementeren van de centrale visie in de eigen werking), te **evalueren** (van het eigen project, zowel kwalitatief als kwantitatief), te **reflecteren** (over het eigen proces en het implementeren van de visie), **uit te wisselen** (door de deelnemers als lerende organisatie en het leren van hoe om te gaan met successen en valkuilen in het implementeren van de visie) en te **ontwerpen** (het voorbereiden, uitvoeren, evalueren en bijsturen van acties om aan de visie tegemoet te komen).

De opdracht omvatte drie hoofdaspecten:

1. **Begeleiding van gesubsidieerde projecten:** dat omvatte intervisie en coaching, waarbij kennisdeling en individuele ondersteuning werden gefaciliteerd om projecten te verbeteren.

2. **Uitwerking van een eindrapport met onderbouwde analyse en aanbevelingen:** het rapport omvat een visie op kindvriendelijke openbare ruimtes, een omgevingsanalyse, projectanalyses en beleidsaanbevelingen, met als doel de duurzaamheid van goede praktijken te bevorderen.

3. **Verspreiding van resultaten:** de resultaten werden gepresenteerd aan jeugdorganisaties, beleidsmakers en andere relevante actoren, en omvatten ondersteuning voor gesubsidieerde projecten, beleidsaanbevelingen en een inspiratiegids voor lokale actoren. Die inspiratiegids werd de toolkit voor jeugdruimte.

2. Aanpak van de begeleidings- en onderzoeksopdracht

2.1. Interviews & bevraging

Intake projecten

In maart, april en mei 2023 werden alle gesubsidieerde projecten en organisaties uitgenodigd voor een **online intakegesprek**. 39 projecten zijn daarop ingegaan, waarvan 24 lokale besturen en 15 'andere' organisaties (zie verder). Tijdens de intakegesprekken maakten we gebruik van een gestructureerde vragenlijst waarbij we peilden naar hoe de projecten omgingen met de criteria uit de subsidieoproep (duurzaamheid, toegankelijkheid, samenwerking, intergenerationaliteit, plekken voor ontmoeting, participatie ...) en wat hun succesfactoren, valkuilen, uitdagingen en geleerde lessen waren. Tijdens de gesprekken maakten we gedetailleerde notulen om alle belangrijke punten en besproken onderwerpen vast te leggen. De notulen werden later gebruikt voor verdere analyse en follow-up (zie verder).

Verdiepende projectanalyse

Naast de intakegesprekken brachten we van diverse projecten de betrokken experten, de tijdlijn, methodieken rond participatie en de financiering van de projecten in kaart. Doel van deze gesprekken was om de diverse aspecten van elk project in beeld te brengen als inspiratie voor het ontwikkelen van de toolkit. Via **diepte-interviews met gebruikers en medewerkers** kregen we inzichten in hoe verschillende gebruikers de projecten hebben ervaren en wat voor hen het meest impactvol was.

De gesprekken vonden plaats in oktober/november 2023. We bevroegen 6 gesubsidieerde organisaties die al een hoge betrokkenheid toonden in het traject en die de nodige input konden geven over de verschillende thema's. We zochten bewust een mix tussen (kleine) vzw's en lokale besturen, en met variatie in het doorlopen proces (voor/voorbij ontwerpfase, in uitvoering of nog uit te voeren).

Omgevingsanalyse

Voor de omgevingsanalyse voerden we gesprekken met diverse bovenlokale actoren uit het Vlaamse jeugdwerk en verkenden we recente publicaties over jeugdinfrastructuur in Vlaanderen. Die **gesprekken en publicaties** werden gebruikt om de stemmen uit het bovenlokale jeugdwerk aan het woord te laten. De interviews vonden plaats in oktober en november 2023, met diverse vzw's en lokale besturen, en vormden een basis voor de ontwikkeling van de toolkit.

De volgende **organisaties** werden geïnterviewd: Bataljong (Filip Stallaert), Chiro Vlaanderen (Ellen Volon), CJT (Frederik Vercammen), Scouting Vlaanderen (Gerda Clerix), Kind & Samenleving (Gisèle Vervoort), Formaat (Nick Beerens) en De Ambrassade (Tina Schuermans).

Van de **lokale besturen** kwamen de volgende mensen aan het woord: stad Antwerpen (Wouter Tournel), stad Kortrijk (Jelle Stragier) en stad Gent (Maarten De Grauw).

2.2. Lerend netwerk

Tussen juni 2023 en maart 2024 organiseerden we **vier netwerkdagen** op verschillende locaties. We kozen ervoor om de netwerkdagen te laten doorgaan op een locatie van een organisatie die de projectsubsidie gekregen had. We vertrokken daarbij vanuit de **gebruikersverhalen**, op die manier konden deelnemers via een authentieke aanpak de plek en de aanpak beter leren kennen.

Tijdens deze dagen konden deelnemers elkaar ontmoeten en **kennis uitwisselen** via intervisie- en netwerkmomenten. De netwerkdagen werden ook gebruikt om feedback te verzamelen op de ontwikkelde toolkit (zie verder).

Datum	Locatie	Projecten aan het woord	Thema	# Deelnemers
26/06/2023	Gent	**De kazematten** – LARF!	Aan de slag met de criteria Impactmeting en evaluatie.	16 deelnemers – 10 organisaties
25/10/2023	Kortrijk	**Gamebus** Tranzit-Lokaal Bestuur Kortrijk **Cinépalace** – de Stroate Lokaal Bestuur Kortrijk **Bolwerk vzw**	Jeugdbeleid in een lokaal bestuur – masterplan stad Kortrijk Administratieve follow-up: Q&A met medewerker departement	12 deelnemers – 8 organisaties
20/01/2024	Zwijndrecht	**Binnenplein** - Lokaal bestuur Zwijndrecht **Stadsspeelbos** d'Olmen -	Participatieve processen bij ontwikkeling van jeugdwerkinfrastructuur	9 deelnemers – 5 organisaties
29/03/2024	Leuven		Voorstelling toolkit en eindrapport	64 deelnemers

2.3. Klankbordgroep

Er werd een **klankbordgroep** samengesteld met mensen die in Vlaanderen actief zijn rond jeugdwerk en jeugdinfrastructuur. Die groep kwam drie keer samen om input en feedback te geven tijdens het ontwerponderzoek (zie verder). Er werd bewust gezocht naar experten in het begeleiden van projecten met en voor jongeren en die input konden geven over de focusgebieden en criteria uit de oproep.

Samenstelling klankbordgroep

Kind en samenleving vzw	Gisèle Vervoort
Studio Basta	Kenny Windels
Landschapsbureau Kris Schurmans	Kris Schurmans
Springzaad	Katrijn Gijsel
De Ambrassade	Peter Bosschaert

Stad Kortrijk	Hannes Vanmeenen
Breekijzer	Anton Christians
Formaat vzw	Thomas Petit
Wijkregisseur Sint-Amandsberg	Johan Geldof
Arteveldehogeschool	An Keppens
VIVES hogeschool	Alexia Sabbe
Departement Omgeving	Ilse Rottiers
Departement Omgeving	Henri Lebbe
Departement Cultuur, Jeugd en Media	Lien Wyckmans
Jeugddienst Gent	Maarten De Grauw
Bataljong	Tieme Verlinde
De Ambrassade	Tina Schuermans

2.4. Kwalitatieve analyse

Beginsituatieanalyse

De verkregen inzichten en informatie uit de intakegesprekken fungeerden als een stevige basis voor de beginsituatieanalyse. Voor elk van de 39 betrokken projecten werd een **infofiche** opgemaakt, waarbij elk project ingeschaald werd **op basis van de 7 criteria uit de projectoproep:** duurzaamheid, participatie, intergenerationaliteit, toegankelijkheid, plek voor ontmoeting, avontuur en spel, samenwerking en innovatie om de projecten te ontdekken. Daarvoor werden die criteria eerst verder afgebakend en gedefinieerd aan de hand van literatuuronderzoek en afstemming met experten (focusgroep).

Daarnaast peilden we bij de intakegesprekken ook naar de **successen, valkuilen, uitdagingen, noden en geleerde lessen** per project. De analyse van die informatie leverde inzichten in concrete actiepunten om de jeugdinfrastructuur te versterken op het vlak van de verschillende criteria.

Verdiepende projectanalyse

Op basis van ecosysteemgesprekken met experten en diepte-interviews met 6 organisaties brachten we verschillende aspecten in kaart: betrokken experten, de tijdlijn, methodieken rond participatie en de financiering van de projecten. Die kwalitatieve analyse leidde tot **innovatieve gebruikersverhalen** met aandacht voor sterke punten, innovaties en suggesties voor verbetering, die in de toolkit verwerkt werden als inspiratie voor toekomstige projecten.

2.5. Kwantitatieve analyse

Op basis van een beperkte online bevraging bij de projecten verzamelden we **kwantitatieve data** over de ecosystemen van de projecten: het aantal bereikte jongeren in de nieuwe infrastructuur, hoeveel oppervlakte er werd veranderd, het budget dat ervoor nodig was en hoeveel jongeren er werden bereikt tijdens de participatiemomenten. Die gegevens werden verwerkt in de toolkit.

2.6. Output ontwerponderzoek (visie, toolkit, aanbevelingen)

De output van het project werd vormgegeven via een **participatieve aanpak** volgens *design research* (ontwerponderzoek). De meerwaarde van ontwerponderzoek is dat de onderzoeksopzet cyclisch en iteratief is, waarbij door constante evaluatie het ontwerp en de ontwerpprincipes telkens opnieuw verfijnd worden. De praktijkrelevantie en bruikbaarheid van het ontwerp wordt daarbij vergroot door verschillende stakeholders (eindgebruikers, experten ...) co-creatief te betrekken in alle fasen van het ontwerponderzoek. We concretiseren hieronder de aanpak die gebruikt werd bij het vormgeven van de **visie, toolkit en aanbevelingen**.

Visie

We werkten een visie uit over **bewegingsvriendelijke, groene, open en gedeelde ruimte en jeugdvriendelijke infrastructuur**. De visie beantwoordt waarom lokale besturen en het jeugdwerk daarop inzetten, hoe kinderen en jongeren erbij betrokken kunnen worden en hoe die ruimte eruit moet zien. Daarnaast omschreven we elk criterium in een duidelijke en afgebakende definitie. We onderbouwden zowel visie als definities met bestaande literatuur en publicaties. Zo kwamen we tot een bundeling van informatie die in Vlaanderen vaak fragmentair gedeeld wordt.

Toolkit voor jeugdruimte

In het kader van de opdracht ontwikkelden we een **toolkit voor jeugdruimte**, ter ondersteuning van projectmedewerkers en trekkers tijdens de concept- en voorontwerpfase voor hun infrastructuurproject. De toolkit ondersteunt hen bij het sterker voorbereiden van hun project op het vlak van visie en draagvlak.

De bevindingen uit de beginsituatieanalyse, verdiepende projectanalyse en netwerkdagen vormden de basis voor het ontwerp van de toolkit. Het ontwerpproces werd opgestart in november 2023 in samenwerking met Oetang Learning Designers. In co-creatie met medewerkers van het Departement Cultuur, Jeugd en Media, eindgebruikers, experten uit de focusgroep en deelnemers aan de netwerkdagen kwamen we tot een **setlist van tools** die toekomstige projecten voorbereiden om participatief een gedragen en beloftevol voorontwerp voor jeugdinfrastructuur te realiseren.

De toolkit werd op de derde netwerkdag in Zwijndrecht voorgelegd aan de deelnemers en via een-op-eengesprekken voorgelegd aan verschillende jeugddienstmedewerkers. Op basis van de verzamelde feedback werd de toolkit doorontwikkeld en gefinaliseerd in de focusgroep. Op de laatste netwerkdag in Leuven werd de toolkit voorgesteld aan het verzamelde jeugdwerk en lokale besturen.

Aanbevelingen

Als laatste luik van de opdracht formuleerden we **aanbevelingen** voor lokale besturen, de Vlaamse overheid en het jeugdwerk. Die aanbevelingen zijn een resultaat van het onderzoek, de literatuurstudie en de omgevingsanalyse. Ze werden voorgesteld aan de stuurgroep via de inhoudelijke invulling van het eindrapport en werden op de vierde netwerkdag aan de deelnemers (jeugdwerkers en jeugdambtenaren) gepresenteerd.

Deel 2: Bevindingen

1. Analyse beginsituatie projecten

Deelname aan het begeleidingstraject gebeurde op vrijwillige basis. Van de 69 gesubsidieerde projecten hebben **42 projecten** effectief geparticipeerd aan het onderzoek. Daarvan waren 15 projecten vzw's, de andere 27 projecten waren initiatieven van lokale besturen. Participatie aan het onderzoek gebeurde door deelname aan de **intakegesprekken** (39 projecten) of door deelname aan de **netwerkdagen** (14 projecten). Bij de netwerkdagen was de verhouding tussen deelnemers van lokale besturen en vzw's gelijk.

De **intakegesprekken** vormden een solide basis voor de analyse van de beginsituatie met betrekking tot criteria als participatie, samenwerking, duurzaamheid en toegankelijkheid om verschillende redenen.

1. De gesprekken boden een waardevolle kans om direct in **contact** te komen met basismedewerkers van de organisaties en lokale besturen. Daardoor verkregen we diverse perspectieven over hoe participatie, samenwerking, duurzaamheid en toegankelijkheid werden ervaren en nagestreefd binnen de projecten.

2. Door de gesprekken kregen we inzicht in de **heersende uitdagingen en behoeften**. Dat stelde ons in staat om duidelijk te begrijpen waar knelpunten, uitdagingen en successen lagen en waar er behoefte was aan verbeteringen in de genoemde criteria.

3. Door de gesprekken kon een **gemeenschappelijk begrip** opgebouwd worden met belangrijke belanghebbenden over wat er nodig was voor verbetering in participatie, samenwerking, duurzaamheid en toegankelijkheid. Dat versterkte de mogelijkheden om gezamenlijke doelstellingen te identificeren.

4. De gesprekken droegen bij aan het ontwikkelen van **samenwerkingsverbanden** met betrokken partijen. Een eerste kennismaking zorgde voor een dankbare opstap naar een diepere analyse van de projecten en legde contacten die voor het verdere verloop van het onderzoek belangrijk waren.

1.1. Criteria analyse beginsituatie

Voor de analyse van de intakegesprekken werd gebruik gemaakt van de volgende criteria:

Participatie – Samenwerking – Duurzaamheid – Intergenerationaliteit – Aandacht voor jongeren in een maatschappelijk kwetsbare positie – Plekken voor ontmoeting en vrij spel – Innovatief karakter.

Om de beginsituatie van elk project op een kwalitatieve manier te kunnen inschalen, stelden we een afgebakende definiëring van deze criteria op op basis van bronnenonderzoek.

a. Participatie

Kwaliteitsvolle participatie in de ontwikkeling van jeugdinfrastructuur is een proces waarbij kinderen en jongeren actief betrokken worden bij het ontwerp, de planning en het beheer van jeugdruimtes. Het gaat verder dan louter inspraak en omvat daadwerkelijke invloed op

beslissingen die hun leefomgeving beïnvloeden. Hierbij worden hun stemmen serieus genomen en wordt gestreefd naar gelijkwaardige samenwerking tussen jongeren, lokale besturen en andere stakeholders (Departement Cultuur, Jeugd & Media, 2021).

De Vlaamse Jeugdraad benadrukt het belang van kwaliteitsvolle participatie in hun advies over jeugdinfrastructuur. Ze pleiten voor een bottom-upbenadering waarbij jongeren vanaf het begin betrokken zijn bij het ontwerp en de inrichting van jeugdruimtes. Dat omvat het creëren van veilige en toegankelijke ontmoetingsplaatsen waar jongeren zich thuis voelen en waar hun behoeften en ideeën centraal staan (Vlaamse Jeugdraad, 2023).

Kind & Samenleving, een organisatie die zich inzet voor ruimte voor kinderen en jongeren, benadrukt dat kwaliteitsvolle participatie rekening houdt met de diversiteit van jongeren. Het gaat om het creëren van ruimtes waarin alle jongeren zich gehoord en vertegenwoordigd voelen, ongeacht hun achtergrond, interesses of beperkingen (Kind & Samenleving, s.d.).

Kortom, kwaliteitsvolle participatie in jeugdinfrastructuur gaat verder dan enkel inspraak en streeft naar een **inclusieve samenwerking** waarbij jongeren een actieve rol spelen in het vormgeven van hun eigen leefomgeving (Vlaamse Jeugdraad, 2023).

Beeld: Kind en samenleving – Ruimtehelden

b. (Boven)lokale samenwerking

Het belang van bovenlokale samenwerking[1] in de ontwikkeling van jeugdinfrastructuur verwijst naar een effectieve en duurzame samenwerking tussen verschillende actoren op regionaal of

[1] *Bovenlokale samenwerking verwijst naar samenwerkingsverbanden tussen verschillende organisaties, instellingen of overheidsinstanties die actief zijn op een niveau dat hoger is dan dat van individuele gemeenten of steden.*

In het geval van het Vlaamse Departement Cultuur, Jeugd en Media betekent dit dat men streeft naar samenwerking tussen verschillende jeugdorganisaties, jeugdwerkers, lokale overheden en andere relevante actoren op regionaal of provinciaal niveau. Dat kan bijvoorbeeld inhouden dat verschillende gemeenten of regio's samenwerken om

bovenlokaal niveau. Het omvat het gezamenlijk plannen, ontwerpen, financieren, beheren en evalueren van jeugdruimtes, met als doel hoogwaardige en toegankelijke infrastructuur te creëren voor kinderen en jongeren. Deze samenwerking bevordert synergiën, gedeeld gebruik van ruimte en een breder bereik van doelgroepen. In de **handleiding Relance Jeugd** wordt het belang van samenwerking bij het creëren van gezonde, veilige en laagdrempelige jeugdruimtes benadrukt (Departement Cultuur, Jeugd & Media, 2021). Het richt zich op basisinfrastructuur, ontmoetingsplaatsen en jeugdvriendelijke buurten.

c. Duurzaamheid

Duurzame ontwikkeling van jeugdwerkinfrastructuur gaat dieper in op het creëren van jeugdruimtes met aandacht voor materialen, ontwerpkeuzes en energiebronnen die zowel ecologisch als economisch verantwoord zijn. Dat zijn enkele aspecten die bijdragen aan duurzame jeugdinfrastructuur en die in de interviews als belangrijk aangezien werden en die ook als criteria gebruikt werden om een project 'duurzaam' in te schalen. We bundelen hieronder de info uit het rapport van de Vlaamse overheid 'Het energiezuiniger maken van jeugdinfrastructuur' (Departement Cultuur, Jeugd & Media, 2021).

1. Materialen

- **Hergebruik en recyclage**: keuze voor materialen die hergebruikt kunnen worden of afkomstig zijn van gerecycleerde bronnen. Dit vermindert de impact op natuurlijke hulpbronnen en afvalstromen.
- **Lokale materialen**: gebruik van materialen die lokaal beschikbaar zijn om transportkosten en CO2-uitstoot te minimaliseren.

2. Ontwerpkeuzes

- **Flexibiliteit**: ontwerp van jeugdruimtes met flexibiliteit in gedachten. Dat maakt het mogelijk om de ruimte aan te passen aan veranderende behoeften zonder grote renovaties.
- **Inclusiviteit**: zorg ervoor dat de infrastructuur toegankelijk is voor alle jongeren, ongeacht hun fysieke beperkingen.
- **Multifunctionaliteit**: creëer ruimtes die voor meerdere doeleinden kunnen worden gebruikt, zoals vergaderingen, workshops, sportactiviteiten en ontspanning.

3. Energiebronnen

- **Groene energie**: gebruik groene elektriciteit uit hernieuwbare bronnen zoals zonne- en windenergie.
- **Energiezuinige apparatuur**: investeer in energiezuinige verlichting, verwarming, koeling en andere apparatuur.

---

gezamenlijke projecten, evenementen of programma's voor jongeren op te zetten, waarbij ze hun middelen, expertise en netwerken bundelen om een grotere impact te hebben.

Bovenlokale samenwerking is belangrijk omdat het de mogelijkheid biedt om uitdagingen aan te pakken die niet beperkt zijn tot de grenzen van individuele gemeenten of steden. Het stelt ook in staat om kennis en middelen te delen, synergieën te creëren en een meer gecoördineerde aanpak te ontwikkelen om de behoeften en belangen van jongeren op een breder geografisch niveau te beantwoorden.

- **Energiebewust gedrag:** stimuleer bij gebruikers bewustwording over energieverbruik en moedig zuinig gedrag aan.

Beeld: Bolwerk vzw

d. Intergenerationaliteit

Intergenerationele samenwerking is essentieel om duurzame, inclusieve en goed functionerende jeugdinfrastructuur te realiseren en speelt een cruciale rol bij de ontwikkeling van jeugdwerkinfrastructuur. Uit onderzoek van de Vlaamse jeugdraad blijkt waarom dat belangrijk is (Vlaamse Jeugdraad, 2023).

1. Kennisoverdracht en ervaringsdeling

- Oudere generaties hebben waardevolle kennis en ervaring die jongeren kunnen helpen bij het ontwerpen en beheren van jeugdruimtes. Ze begrijpen de lokale context, historische ontwikkelingen en praktische uitdagingen.
- Jongeren kunnen op hun beurt innovatieve ideeën en frisse perspectieven bieden aan oudere generaties.

2. Diversiteit en inclusiviteit

- Intergenerationele samenwerking bevordert diversiteit en inclusiviteit. Het brengt mensen met verschillende achtergronden, leeftijden en levenservaringen samen om gezamenlijk te werken aan jeugdinfrastructuur.
- Door samen te werken, kunnen ruimtes gecreëerd worden die aantrekkelijk zijn voor alle leeftijdsgroepen en die voldoen aan diverse behoeften.

3. **Sociaal kapitaal en netwerken**

- Intergenerationele projecten versterken sociale netwerken. Ze bevorderen contacten tussen jongeren, ouderen, lokale bestuurders en andere stakeholders.
- Deze netwerken kunnen leiden tot bredere steun, financiering en duurzaamheid voor jeugdinfrastructuurprojecten.

Beeld: –d'Olmen Scouts Sint-Niklaas - Gazet van Antwerpen – yjs

e. **Kwetsbaarheid**

Jongeren in een maatschappelijk kwetsbare positie verdienen speciale aandacht bij de ontwikkeling van jeugdwerkinfrastructuur (De Pauw, 2013; Vlaamse Jeugdraad, 2023). Men geeft aandacht aan:

1. **Inclusiviteit en gelijke kansen**

- Jeugdinfrastructuur moet toegankelijk zijn voor alle jongeren, ongeacht hun achtergrond, beperkingen of sociale situatie.
- Door rekening te houden met kwetsbare jongeren, creëren we een inclusieve omgeving waar iedereen zich welkom voelt.

2. **Veilige ontmoetingsplaatsen**

- Kwetsbare jongeren hebben vaak behoefte aan veilige plekken waar ze kunnen samenkomen, leren en ontspannen.

- Jeugdwerkinfrastructuur kan dienen als een veilige haven voor deze jongeren, waar ze zich kunnen ontwikkelen en sociale contacten kunnen leggen.

3. **Participatie en betrokkenheid**

- Kwetsbare jongeren moeten betrokken worden bij het ontwerp en de inrichting van jeugdruimtes.
- Hun stem moet gehoord worden om ervoor te zorgen dat de infrastructuur aan hun behoeften voldoet.

Beeld: stad Mechelen – 't Hofke

f. Plekken voor ontmoeting, spel en avontuur

Het creëren van **plekken voor ontmoeting, spel en avontuur** is van groot belang bij de ontwikkeling van jeugdwerkinfrastructuur (Departement Cultuur, Jeugd & Media, 2021). Extra aandacht daarvoor is belangrijk, zo blijkt uit onderzoek van Kind & Gezin (Kind & Gezin, s.d.). Jeugdplekken moeten bijgevolg plekken zijn voor:

1. **Sociale interactie en verbondenheid**

- **Ontmoetingsplaatsen** bieden jongeren de kans om elkaar te ontmoeten, vriendschappen te sluiten en sociale vaardigheden te ontwikkelen.
- **Spel en avontuur** stimuleren samenwerking, creativiteit en het delen van ervaringen.

2. **Fysieke en mentale ontwikkeling**

- **Spel en avontuur** bevorderen de fysieke gezondheid van jongeren. Ze leren bewegen, risico's inschatten en grenzen verleggen.
- **Ontmoetingsplaatsen** bieden ruimte voor mentale ontwikkeling, waar jongeren hun identiteit vormgeven en zichzelf kunnen zijn.

3. Veilige en laagdrempelige omgeving

- **Jeugdinfrastructuur** met plekken voor spel en ontmoeting moet veilig en toegankelijk zijn voor alle jongeren, ongeacht hun achtergrond of beperkingen.
- Het creëren van een **gezonde en uitnodigende omgeving** bevordert het welzijn van jongeren.

Beeld: LEJO vzw

g. Innovatief

Jeugdwerkplekken spelen een cruciale rol in de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Ze zijn niet alleen fysieke ruimtes, maar ook katalysatoren voor groei, participatie en sociale interactie. De plekken moeten **innovatief zijn en klaar voor de toekomst**. In dit onderzoek benoemen we projecten als innovatief wanneer ze erin slagen om meerdere criteria te combineren en zo tot verrijkende praktijken te komen.

1. Sociale innovatie

- Jeugdwerkplekken kunnen sociaal innoverend zijn door nieuwe benaderingen te ontwikkelen voor participatie, inclusie en gemeenschapsopbouw.
- Innovatieve jeugdwerkplekken creëren ruimte voor experimenten, cocreatie en het betrekken van jongeren bij besluitvorming (De Ambrassade, 2024).

2. **Flexibiliteit en aanpassingsvermogen**

   - *Future-proof* jeugdwerkplekken zijn flexibel en passen zich aan veranderende behoeften en trends aan.
   - Ze kunnen multifunctioneel zijn, zodat ze voor verschillende activiteiten en doelgroepen gebruikt kunnen worden (De Ambrassade, 2021).

3. **Technologische integratie**

   - Innovatieve jeugdwerkplekken integreren technologie om jongeren te betrekken, educatie te bevorderen en digitale vaardigheden te ontwikkelen.
   - *Maker spaces*, digitale ateliers en virtuele samenwerkingsplatforms (Arteveldehogeschool, 2024).

4. **Duurzaamheid en milieubewustzijn**

   - *Future-proof* jeugdwerkplekken zijn milieuvriendelijk en duurzaam.
   - Ze kunnen herbruikbare materialen gebruiken, energie-efficiënt zijn en aandacht besteden aan de ecologische voetafdruk (Future Proof, s.d.).

5. **Samenwerking en partnerschappen**

   - Innovatieve jeugdwerkplekken werken samen met andere sectoren, zoals cultuur, sport, onderwijs en welzijn.
   - Ze creëren netwerken en bundelen middelen om een breder scala aan activiteiten en diensten aan te bieden (Future Proof, 2023).

Beeld – De Stroate – stad Kortrijk

1.2. Analyse beginsituatie projecten

De criteria beschreven in 1.1 werden als houvast gebruikt tijdens de intakegesprekken, en om ze achteraf in te schalen. Onderstaande tabel geeft daarvan een overzicht. Projecten die sterk waren in bepaalde criteria kregen hier een aanduiding met een blauw vakje. De beoordeling was gebaseerd op de info uit de projectdossiers, de informatie die we via de gesprekken verkregen en de ontmoetingen op de netwerkdagen.

Uiteraard zet elk project in op elk van de criteria, maar we gingen telkens op zoek naar de sterktes per project op basis van onderstaande beoordeling.

- **Participatie**: er is sprake van meer dan één participatief moment met jongeren en er werd een duidelijke methodiek gehanteerd die ook benoemd werd tijdens het intakegesprek.
- **Samenwerking**: er is sprake van samenwerking met externe partijen die niet meteen aan de organisatie gelinkt kunnen worden.
- **Duurzaamheid**: er zijn duidelijke keuzes gemaakt in materialen, energiebronnen, aandacht voor milieu en leefomgeving.
- **Intergenerationaliteit**: er is aandacht voor het samenbrengen van meerdere leeftijdsgroepen op de locatie.
- **Jongeren in kwetsbare posities**: de infrastructuur is erop gericht om jongeren uit kwetsbare posities alle kansen te geven om deel te nemen aan de activiteiten en de infrastructuur volop te gebruiken.
- **Plek voor ontmoeting, spel en avontuur:** het project benoemt dit als een troef en zet in op alle aspecten van dit criterium (zie boven).
- **Innovatief**: we zien innovatieve praktijken als een combinatie van andere criteria of er zijn methodieken gebruikt die we niet elders zien terugkomen.

Tabel: inschaling criteria beginsituatieanalyse projecten (projecten met oranje aanduiding = vzw's)

	Status 27/03/2023	Participatie	Samenwerking	Duurzaamheid	Intergenerationaliteit	Kwetsbare jongeren	Plek voor ontmoeting, spel en avontuur	innovatief
Vrijetijdssite Zellik	In uitvoering		■			■	■	
Renovatie jeugdlokalen Jeugdig Centrum – Hove	Nog niet gestart	■			■		■	■
't Hofke 2.0 – Mechelen	Nog niet gestart	■	■		■	■		
Van kloostergebouw tot jeugdwerking – Vagevuur vzw – Lokeren	Nog niet gestart			■	■			■

Renovatie speelterrein sportcentrum De Koekoek – Halen	Nog niet gestart							
Renovatie Zaal Cinépalace – Kortrijk	Nog niet gestart							
Van Eycktuin – Maaseik	Nog niet gestart							
BBB - BEGIJNENDIJK BOUWT BUITENGEWOON	In uitvoering							
Kwaliteitsvolle herinrichting Jeugdhuis Krak – Avelgem	Nog niet gestart							
Jeugdlokaal sportpark Hove	Nog niet gestart							
Project De Muilemweide – Ternat	gestart							
Project Mishagen – Brasschaat	In studie							
Skatepark Erpe-Mere	In uitvoering							
De Kazematten - Larf! Vzw – Gent	In uitvoering							
De Box - Bloemenstad vzw – Gent	Nog niet gestart							
Project AMIGO - Chiro Amigo's – Pamel - Tjouk	In studie							
Vertelput 2.0: verbouwing jeugdwerkruimte – Diggie vzw - Brakel	Nog niet gestart							
Skatepark De Panne	In studie							
Skatepark Den Dijk – Haacht	In studie							
LEJO, een open huis – Gent	In studie							
De Scheve Chalet (jeugdlokalen en jeugdverblijf) – Gent	Nog niet gestart							
Optimalisatie Evenementenhal Départ + streaming & gaming room Tranzit - Kortrijk	Nog niet gestart							
Urban Sports Park – Maasmechelen	In uitvoering							
Schuurwerk – Destelbergen	Nog niet gestart							
JK2470: een open ontmoetingsplek voor jongeren – Retie	Nog niet gestart							
Bolwerk – Kortrijk	Nog niet gestart							
Beleef, Ontmoet, Speel en Sportpark Moerkensheide – De Pinte	Nog niet gestart							
Speelruimte aan jeugdsite 't Slot – Hoogstraten	Gestart							
Speelruimte aan jeugdsite Den Dijk – Hoogstraten	In uitvoering							
Ontwikkeling van een urban sport-, speel- en ontmoetingsruimte op site Wereldakker – Hoogstraten	In studie							

Huisvesting KLJ Vlezenbeek jongens en KLJ Vlezenbeek meisjes – Sint-Pieters-Leeuw	In uitvoering							
Huisvesting Chiro Snoopy – Sint-Pieters-Leeuw	In uitvoering							
Skatepark en ontmoetingsplaats Laakdalse jongeren – Laakdal	Nog niet gestart							
Belevingsbos Akindo vzw – Lommel	Gestart							
Herinrichting skatepark – Zwevegem	In studie							
Fort34, speelse en veilige haven – Hemiksem	Nog niet gestart							
Stadsspeelbos De Olmen - vzw D'Olmen – Sint-Niklaas	Nog niet gestart							
JOSIE – Entrepot Brugge	Gestart							
Inrichting zolder Kasteeldomein Lembeek voor gedeeld gebruik	In uitvoering							
Recreatiezone De Blookberg – Zutendaal	gestart							
Lokalen Chiro Leopoldsburg	Nog niet gestart							
Binnenplein Zwijndrecht	Nog niet gestart							

1.2.1 Bevindingen stand van zaken projectuitvoering

De betrokken projecten vormen een mix van initiatieven die ofwel al uitgevoerd waren, die op het punt van uitvoering stonden of die nog geen concrete uitvoeringsdatum hadden.

Hieronder geven we een de stand van zaken qua uitvoering voor vzw's en lokale besturen.

Vzw's

- 0 projecten uitgevoerd;
- 9 projecten nog niet gestart;
- projecten in studie;
- projecten zijn gestart;
- 2 projecten zijn in uitvoering.

Lokale besturen

- 0 projecten uitgevoerd;
- 12 projecten nog niet gestart;
- 5 projecten in studie;
- projecten zijn gestart;
- 7 projecten zijn in uitvoering.

Dit toont aan dat het tijd vraagt om een project uit te voeren en dat men voldoende tijd nodig heeft tussen het ontwikkelen van het concept en het indienen van de projectaanvraag. Dat duurt

soms één tot drie jaar. Daarnaast vraagt het tijd om na goedkeuring van de subsidie een aannemer aan te stellen.

Bij de vzw's kan men vaststellen dat ongeveer een kwart van de projecten gestart is of in uitvoeringsfase zit. 75% zit nog in de ontwerpfase, zit vast in een procedure zoals de aanvraag van een omgevingsvergunning of de opmaak van een bestek.

Bij de lokale besturen is 37% van de projecten gestart of in uitvoeringsfase. De verhouding tussen projecten die nog niet gestart zijn en degene die in uitvoering zijn, ligt ook anders.

Een interessante vaststelling is dat er 8 lokale besturen een dossier indienden voor het opwaarderen van de infrastructuur van een jeugdbeweging (6) of een jeugdhuiswerking (2). Dat betekent dat er waardevolle allianties zijn op lokaal niveau tussen besturen en jeugdorganisaties om samen de infrastructuur aan te pakken.

20 projecten geven aan dat hun project focust op het inrichten van de buitenruimte. Dat gaat van skateparken tot speeltuinen/sportinfrastructuur. 19 projecten zijn gericht op de binnenruimte en focussen op modulaire ruimtes, energiezuiniger maken van lokalen of digitalisering.

1.2.2 Bevindingen inschaling projecten

De 42 deelnemende projecten tonen aan dat de invulling die gegeven wordt aan de criteria erg kan verschillen. De sterkste verhalen zijn die waarbij de **criteria maximaal gecombineerd worden**. Denk aan innovatieve projecten waarbij participatie en oog voor jongeren in maatschappelijk kwetsbare posities echt de kern vormt. 't Hofke van de Stad Mechelen heeft bijvoorbeeld via een participatief belevingsonderzoek met de buurt een plein ontworpen dat gericht is op meisjes.

Andere projecten hebben sterk ingezet op **communicatie** om zo extra middelen via bijvoorbeeld crowdfunding bij elkaar te krijgen. Project Fort32 van Scouts Hemiksem en skatepark Zwevegem illustreerden dat. Fort34 ontwikkelde een eigen website waarop het project geland is en lokaal bestuur Zwevegem startte met de jongeren een growfundingproject op om het benodigde restbedrag bijeen te krijgen.

Deze innovatieve praktijken zijn hartverwarmend en hoopvol voor de toekomst van het jeugdwerk. Toch blijken deze projecten vaak ondersteund of opgevolgd te worden door **lokale besturen of een intercommunale**. Zo goed als elk project dat door een vzw ontwikkeld wordt, kaartte de hoge administratieve verplichtingen aan en de complexe taal die vaak gebruikt wordt om dossiers en facturen te verantwoorden. In meerdere gevallen was de procedure voor openbare aanbesteding onvoldoende gekend, wat moeilijkheden opleverde voor het projectverloop.

5 organisaties gaven aan dat de **omgevingsprocedures** voor ernstige vertraging van het projectverloop zorgden. Een voorbeeld daarvan is Chiro Leopoldsburg: hun lokaal ligt in een herbestemd militair gebied, waarbij het stikstofarrest ervoor zorgde dat er nog geen werken opgestart konden worden.

Grote lokale besturen zoals de steden Gent, Antwerpen en Kortrijk hebben **een masterplan** voor hun jeugdlokalen. Dat wordt gebruikt als basis voor de ontwikkeling van de infrastructuur en ze hanteren diverse criteria, waarbij bijvoorbeeld brandveiligheid als hefboom gebruikt wordt om tot vernieuwing te komen. Het is duidelijk dat grote lokale besturen meer VTE en expertise kunnen inzetten om het jeugdwerk nog beter te ondersteunen.

Voor de jeugdwerkorganisaties is het ook een handig instrument: doordat er een plan voor de toekomst klaarligt, kunnen ze ook meer wegen op het lokale bestuur en zijn ze minder afhankelijk van hoe het bestuur samengesteld wordt, en kunnen de nodige budgetten begroot worden op lange termijn.

Tijdens de intakegesprekken viel het op dat de **criteria vaak een andere invulling** kregen en dat er zelden of nooit echt tijd genomen werd om de veranderingsprocessen goed in te plannen, de timing in te schatten en de participatie kwalitatief (volgens voorgaande definitie) vorm te geven. Vaak werden eenvoudige participatiemethodieken zoals een oefening met feedback op het ontwerp via 'bolletjes plakken', een WhatsAppgroep, feedback op het ontwerp of een kringgesprek gehanteerd. Bepaalde projecten werden **omringd door tal van experten** (vaak gelinkt aan lokale besturen), terwijl andere projecten gedragen werden door een groep vrijwilligers en vaak toevallig een beroep konden doen op iemand met expertise (bv. jeugdbewegingen die toevallig een beroep kunnen doen op een oud-leider die ervaring heeft als architect). Dat moet kwalitatiever aangepakt kunnen worden. Jeugdwerkinitiatieven zullen nooit met gelijke wapens aan de start staan. Ze moeten wel de kans krijgen om tot beloftevolle voorontwerpen te komen die participatief tot stand zijn gekomen en die kans maken op financiering zonder te hoge drempels, zoals complexe administratieve taken, ingewikkelde gunningsprocessen en politieke keuzes die een grote invloed uitoefenen.

Tegelijk was het duidelijk dat de **toegekende middelen een belangrijke hefboom** zijn in het realiseren van de projecten. Zonder de investeringssubsidie zouden hun projecten veel trager of nooit gerealiseerd kunnen worden. De financiële middelen zorgden voor extra draagvlak en versnelden de plannen aanzienlijk. Een voorbeeld daarvan was de gemeente Zutendaal, die al sinds 2016 plannen heeft voor een recreatiezone, maar nu pas de middelen en een politiek draagvlak vond. Ook het project Cinépalace van de stad Kortrijk kent al een lange voorgeschiedenis. Pas in de loop van de maand oktober 2024 werd groen licht verkregen voor de definitieve uitvoering. De toegekende subsidie zorgde opnieuw voor een hefboom om de politiek te overtuigen om verder te investeren.

1.2.3 Succesfactoren & uitdagingen

6 keer werd het **belang van een visie** onderstreept als **succesfactor**. Een langetermijnvisie zoals het masterplan van de stad Kortrijk of het klimaatplan van de gemeente Hoogstraten helpt de jeugddienst om politiek draagvlak te creëren en om op lange termijn budgetten vrij te maken. Die plannen werden opgemaakt in overleg met de lokale jeugdraden en de betrokken diensten van de steden.

4 jeugdbewegingen haalden aan dat het belangrijk was dat ze in hun oud-leidingsgroep mensen met technische kennis hadden die actief waren in enerzijds de bouwsector of anderzijds de financiële sector. Scoutsgroep d'Olmen uit Sint-Niklaas onderstreepte het belang van haar oud-leidinggroep als cruciale factor in hun bouwdossier. Hetzelfde verhaal hoorden we bij Scoutsgroep Ten Berg uit Gent, waar project de Scheve Chalet een heel populaire jeugdverblijfsplaats geworden is die door oud-leiding mee gecoördineerd wordt. Die **intergenerationele betrokkenheid** bij de ontwikkeling van jeugdwerkplekken is dus wel opvallend.

Bij de **uitdagingen** gaven organisaties aan dat ze in toenemende mate geconfronteerd worden met **administratieve uitdagingen**: *"Het was voor ons als jeugdorganisatie heel moeilijk om aan de slag te gaan met het administratieve gedeelte. Een document doornemen met 30 bladzijden juridische tekst is voor jeugdwerkers geen evidente zaak." (Vagevuur vzw) en "Een moeilijkheid tot nu toe is de opvolging van de volgende stappen. Een dossier schrijven is 1 ding, maar opvolging bij het schrijven van het bestek, administratie en technische knowhow was welkom.*

We kregen wel wat ondersteuning van de stad Brugge en wat hulp van Vlaamse administratie." (Entrepot Brugge)

Zo zijn er van de 39 projecten 7 projecten die expliciet de administratieve uitdagingen benoemden voor het opmaken van het projectdossiers, opmaak bestek, volgen van de procedures.

Stijgende bouwprijzen vormen een aanzienlijke uitdaging: "Het is niet evident om offertes op te stellen in het begin van het project omdat we jaren bezig zijn met het realiseren van dit project, maar geen rekening hebben kunnen houden met de stijgende bouwprijzen." (Gemeente Zwijndrecht)

Daarnaast worstelden 4 projecten met het participatief ontwikkelen van hun project en hoe ze jongeren uit de buurt kunnen betrekken. Een opvallende opmerking kwam van een Chirogroep die aangaf dat hun infrastructuur ontwikkeld wordt dankzij de oud-leiding en dat ze zien dat hun huidige leidingsploeg veel minder betrokkenheid toont bij de ontwikkeling van hun infrastructuur.

Jeugdwerkers betrokken bij infrastructuurprojecten ervaren moeilijkheden om jongeren participatief te betrekken: "Het is moeilijk om kinderen uit de sociale wijk in onze groep te betrekken. We ontwikkelden een samenwerking met de jeugddienst om hieraan te werken. Ze maken gebruik van het terrein en mogen gebruik maken van de infrastructuur." Scouts & Gidsen Ten Berg (project De Scheve Chalet).

2. Omgevingsanalyse

Voor de omgevingsanalyse voerden we gesprekken met diverse bovenlokale en lokale actoren uit het Vlaamse jeugdwerk en verkenden we recente publicaties, adviezen en beleidsinstrumenten over jeugdinfrastructuur in Vlaanderen. Hieronder vatten we de voornaamste inzichten samen.

2.1. Beleidsinspanningen en investeringssubsidies

Het Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan 2020-2024 is een belangrijk beleidsinstrument dat de visie van de Vlaamse Regering op het jeugd- en kinderrechtenbeleid in de periode 2020-2024 weergeeft (Departement Cultuur, Jeugd en Media, 2021). Het plan is van toepassing op alle kinderen, jongeren en jongvolwassenen in Vlaanderen en Brussel tussen 0 en 30 jaar. Binnen dat kader zijn er enkele focusgebieden die de ontwikkeling van jeugdruimte in Vlaanderen beïnvloeden:

1. Welbevinden en positieve identiteitsontwikkeling: kinderen en jongeren moeten zich goed in hun vel voelen, waar dan ook. De Vlaamse overheid wil veerkracht bijbrengen om met uitdagingen zoals stress, prestatiedruk en diversiteit om te gaan.

2. Gezonde en leefbare buurten: de jeugd is betrokken bij klimaatuitdagingen en de toekomst van de planeet. Daarom zet de overheid in op gezonde en leefbare buurten voor kinderen en jongeren. De stem van kinderen en jongeren wordt meegenomen bij het ontwerpen van openbare ruimtes.

3. Engagement in de samenleving door vrijwillige inzet: kinderen en jongeren moeten actief kunnen bijdragen aan de samenleving. Vrijwillig engagement wordt gestimuleerd en erkend. De kracht van hun stem speelt een belangrijke rol.

4. **Vrijetijdsbesteding voor allen**: de Vlaamse overheid wil dat alle kinderen en jongeren optimaal van hun vrije tijd kunnen genieten. Er wordt ingezet op een inclusief en divers vrijetijdsaanbod, waarbij obstakels worden aangepakt. Zo krijgen alle jongeren toegang tot kwaliteitsvolle vrijetijdsactiviteiten.

5. **Mediawijsheid**: kinderen en jongeren vaardig maken in het omgaan met media omvat thema's zoals bronverificatie, cyberpesten, kritisch kijken naar media en digitale geletterdheid. Het is belangrijk om deze thema's te integreren in het onderwijs en de opvoeding, zodat kinderen en jongeren mediawijs kunnen navigeren in de digitale wereld

Het belevingsonderzoek van **Bataljong** richt zich op kinderen en jongeren in gemeenten. Het doel is om te begrijpen hoe zij hun leefwereld benaderen, ervaren en er betekenis aan geven. Door gebruik te maken van kwalitatief onderzoek en diepgaande gesprekken, kunnen lokale besturen voeling houden met wat er leeft bij jonge inwoners. Dat levert waardevolle informatie op voor het lokale beleid en zorgt voor duurzame beslissingen die aansluiten bij de leefwereld van kinderen en jongeren (Bataljong, s.d.).

Enkele lessen uit dat onderzoek hebben duidelijke linken met de subsidielijn kwaliteitsvolle basisvoorzieningen voor jeugdinfrastructuur:

1. **Vertrek vanuit het perspectief van kinderen en jongeren**: het is essentieel om te luisteren naar de ervaringen en percepties van kinderen en jongeren. Zij zijn experts in hun eigen leefwereld en kunnen waardevolle inzichten bieden voor het beleid.

2. **Maak werk van een duurzaam beleid**: lokale besturen staan het dichtst bij de leefwereld van kinderen en jongeren. Door hun beleving serieus te nemen, kun je een duurzaam beleid ontwikkelen dat aansluit bij hun behoeften en wensen.

3. **Betrek jongeren bij het ontwerp en de evaluatie**: jongeren moeten niet alleen worden gehoord, maar ook actief worden betrokken bij het ontwerpen en evalueren van jeugdinfrastructuur. Dat kan bijvoorbeeld door cocreatiesessies, focusgroepen of enquêtes waarin jongeren hun ideeën en feedback kunnen delen.

4. **Flexibiliteit en multifunctionaliteit**: jeugdinfrastructuur moet flexibel en multifunctioneel zijn. Dat betekent dat ruimtes kunnen worden aangepast aan verschillende activiteiten en behoeften. Denk aan modulaire oplossingen, verplaatsbare elementen en ruimtes die geschikt zijn voor diverse doeleinden.

5. **Toegankelijkheid en inclusiviteit:** zorg ervoor dat jeugdinfrastructuur toegankelijk is voor alle jongeren, ongeacht hun achtergrond, beperkingen of interesses. Denk aan fysieke toegankelijkheid (bijvoorbeeld rolstoeltoegankelijkheid), maar ook aan culturele en sociale inclusie.

6. **Onderhoud en veiligheid:** investeer in goed onderhoud van jeugdinfrastructuur om de levensduur te verlengen en veiligheid te waarborgen. Regelmatige inspecties, reparaties en schoonmaak zijn essentieel om een positieve beleving te behouden.

De **Vlaamse Jeugdraad** geeft advies over jeugdinfrastructuur in brede zin. Daarbij gaat het om alle plekken waar kinderen en jongeren spelen en elkaar ontmoeten in hun vrije tijd. Het advies benadrukt het belang van participatie van jongeren, duurzaamheid en veiligheid. Lokale besturen

worden aangemoedigd om jeugdinfrastructuur te creëren die aansluit bij de behoeften van kinderen en jongeren (Vlaamse Jeugdraad, 2023).

Qua investeringssubsidies van de overheid zijn er de **reguliere sectorale investeringen**. Die investeringssubsidies voor jeugdwerk in Vlaanderen omvatten verschillende prioriteiten. Lokale jeugdorganisaties kunnen subsidies aanvragen om hun infrastructuur te moderniseren, extra ruimte te creëren en te voldoen aan bovenlokale behoeften. De focus ligt op drie gebieden:

1. **Basisinfrastructuur**: investeringen in kwalitatieve basisvoorzieningen;

2. **Veilige en toegankelijke ontmoetingsplaatsen**: investeringen in veilige plekken waar kinderen en jongeren elkaar kunnen ontmoeten;

3. **Jeugdvriendelijke buurten en speelgebieden**: investeringen om buurten en speelplekken aantrekkelijker te maken voor jongeren.

De investeringssubsidies variëren afhankelijk van de prioriteit:

- minimaal 10.000 euro voor jeugdinfrastructuur;
- minimaal 30.000 euro voor cultuurinfrastructuur;
- maximaal 500.000 euro voor gecombineerde cultuur- en jeugdinfrastructuur. Deze subsidies zijn onderdeel van het relanceplan Vlaamse Veerkracht en bevorderen de levenskwaliteit van kinderen en jongeren door kwalitatieve ruimtes te creëren.

Daarnaast waren er de eenmalige **investeringssubsidies voor kwaliteitsvolle basisvoorzieningen en inrichting van jeugdinfrastructuur**. Die subsidies waren gericht op het moderniseren van jeugdlokalen, het creëren van extra ruimte en het beantwoorden van bovenlokale noden. Daarbij is het belangrijk dat meerdere organisaties gebruik kunnen maken van de infrastructuur en dat ze ook toegankelijk is voor kinderen en jongeren uit verschillende gemeenten, steden of buurten. Het voortbestaan van jeugdwerkingen hangt vaak samen met de beschikbaarheid van kwaliteitsvolle ruimte. Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan het verminderen van het tekort aan buitenspeelruimte. Jeugdinfrastructuur moet ruimte bieden voor spel, ontmoeting en beweging, zowel binnen als buiten. Een duurzame uitbouw van jeugdinfrastructuur bevordert de levenskwaliteit van kinderen en jongeren (Departement Cultuur, Jeugd en Media, 2021).

Uit onze gesprekken kwam naar voor dat investeringssubsidies zoals KWABAJEU onontbeerlijk geworden zijn om de rekeningen te doen kloppen. Men is continu aan het uitkijken naar middelen om de eigen infrastructuur op te knappen en te moderniseren. Deze subsidies zijn dan ook belangrijk en moeten zoveel mogelijk aangeboden worden. De **jeugddienst van de stad Gent** kaartte aan dat het moeilijker geworden is om de nodige fondsen te vinden omdat de bouwkosten enorm gestegen zijn. Toen men het dossier indiende, gebruikte men een raming die toen actueel was, maar die dat 3 jaar later bij uitvoering niet meer is. Hij pleitte dan ook voor een indexering van subsidies die meegaat met de gestegen bouwkosten.

Het **Departement Omgeving** van de Vlaamse overheid heeft al enkele jaren de subsidielijn 'Natuur in je school' (Departement Omgeving, 2024). Onderwijsinstellingen kunnen via die subsidie tot 200.000 euro krijgen voor het klimaatadaptief inrichten van hun buitenruimte. In 2023 ontvingen 164 scholen de subsidie en in totaal ontvingen al een kleine 300 scholen een subsidie voor het ontharden en vervolgens groenblauw inrichten van hun buitenruimte. Doordat het Departement Omgeving zijn praktijken deelt via netwerkdagen, webinars, tools en inspirerende voorbeelden, ontwikkelen meer en een meer scholen hun speelplaatsen. Zo wordt een onthardingsgolf in

scholen op gang getrokken. Het project 'Klimaatspeelplaats' van de Sint-Paulusschool in Kortrijk is daar een mooi voorbeeld van. Vanuit dat project ontstond het onderzoeksprogramma '**BLES Buiten Leren & Spelen**" (www.blesland.be), dat nu een netwerkorganisatie vormt die landschapsontwerpers, educatiespecialisten, onderzoekers en scholen samenbrengt in concrete schoolprojecten. Door het faciliteren van een *Whole School Approach*[2] slagen scholen erin om hun infrastructuurprojecten van nul tot finish te realiseren. BLES ondersteunt in de participatieve processen, het opmaken van het ontwerp, het vinden van de nodige budgetten en het trainen van het schoolteams. Ze zijn als het ware een expertennetwerk ten dienste van scholen.

2.2. Jeugdlokalen: stand van zaken en rol lokale besturen

Het Vlaamse en Brusselse jeugdwerk blijft worstelen met de staat van zijn jeugdinfrastructuur, zo blijkt uit het recente **Lokalenonderzoek van 2022,** uitgevoerd door KSA, KLJ, Chiro, Scouts en Gidsen Vlaanderen en FOS Open Scouting (Thys & Vermeersch, 2023) en uit het onderzoek 'Waar waren we gebleven? Open jeugdwerk en corona', dat Formaat in 2021 en 2022 uitvoerde (Formaat, 2022).

Een belangrijke conclusie was dat jeugdlokalen doorgaans goed scoren op bereikbaarheid, groene omgevingen en eigenaarschap. Aan de andere kant wijst meer dan de helft van de bevraagde groepen op heel wat gebreken, zoals gebrekige basisvoorzieningen, veiligheid en toegankelijkheid en scoren jeugdlokalen bijzonder slecht op het vlak van duurzaamheid, isolatie en veiligheid en ouderdom.

Enkele belangrijke bevindingen en cijfers:

- **Achterstallig onderhoud**: een groot deel van de jeugd(werk)infrastructuur kampt nog steeds met ernstig achterstallig onderhoud. Van de geïnspecteerde lokalen vertoont een alarmerende meerderheid structurele gebreken, die een veilige en geschikte omgeving voor jongeren in gevaar brengen. Meer dan de helft van de groepen geeft onder andere aan dat er te weinig maatregelen zijn tegen vandalisme en inbraak.

- **Ruimtegebrek:** veel jeugdwerk blijft geconfronteerd worden met beperkte ruimte, wat hun vermogen om activiteiten aan te bieden en jongeren te bereiken aanzienlijk beperkt. Bijna de helft van alle groepen die bevraagd werden vindt dat er onvoldoende (speel)ruimte is. Dat ruimtegebrek leidt op sommige plekken tot wachtlijsten, waardoor niet voor elk kind een plaats aangeboden kan worden.

- **Inadequate faciliteiten**: gebrek aan moderne faciliteiten, zoals sanitaire voorzieningen, verwarming en isolatie, blijft een ernstig probleem in tal van lokalen. Zo is ruim de helft van alle jeugdlokalen amper geïsoleerd. Maar liefst 44,7% van de groepen geeft aan dat lokalen tijdens de winter onvoldoende verwarmd kunnen worden. Energie wordt alsmaar duurder, vrijwilligers willen besparen op die energiefactuur, maar dat blijkt onmogelijk

[2] *De Whole School Approach (WSA) voor duurzame ontwikkeling is een raamwerk dat scholen ondersteunt om onderwijs voor een duurzame toekomst vorm te geven, in samenspraak met alle belanghebbenden en geïnteresseerden in en rond de school (Coöperatie Leren voor Morgen, 2021). Het is een integrale aanpak waarbij alle domeinen die van invloed zijn op het leren, bijdragen aan de vraag hoe we de transitie naar een sociale en groene wereld kunnen maken. Dat omvat niet alleen het curriculum en de pedagogisch-didactische aanpak, maar ook de bedrijfsvoering en de rol van de omgeving van de school. De WSA streeft naar structurele inbedding van leren voor duurzame ontwikkeling, met een gedeelde visie en betrokkenheid van alle betrokkenen. Het kan worden toegepast in alle typsn onderwijs, van basisschool tot universiteit.*

door gebrek aan isolatie en efficiënte energiebronnen.

- Verouderde infrastructuur: het merendeel van de gebouwen dateert nog steeds uit een ver verleden en is gewoonweg niet meer mee met de tijd. Heel wat lokalen hebben dringend nood aan vernieuwing om aan de behoeften van een hedendaagse jeugdwerking te voldoen.

Om deze uitdagingen aan te pakken, zijn er verschillende initiatieven. Zo heeft VRT samen met De Ambrassade de EDUbox Ruimtelijk Bewustzijn ontwikkeld (De Ambrassade, s.d.). Die educatieve tool helpt jongeren en jeugdwerkers om bewuster om te gaan met ruimtegebruik en de gevolgen van keuzes in te schatten. De EDUbox biedt inzichten over ruimtelijke planning, duurzaamheid en ontwerpmogelijkheden voor de eigen buurt. Jeugdwerkers kunnen de tool gebruiken om sterke argumenten te formuleren en beleidsmakers te overtuigen om te investeren in jeugdruimte.

Kind & Samenleving heeft met diverse partners verschillende methodieken en onderzoeken ontwikkeld om plekken voor kinderen en jongeren te verbeteren:

1. Picto-play
   - Picto-play is een creatieve methodiek waarmee kinderen en jongeren zelf publieke (speel)ruimtes kunnen ontwerpen. Het maakt gebruik van een catalogus met speelse picto-play-iconen, die de kern van het instrument vormen. De bijhorende handleiding helpt begeleiders om met kinderen aan de slag te gaan en keuzes te maken bij het ontwerpen van ruimtes (Kind & Samenleving, s.d.).
2. Ruimtehelden
   - Het Ruimteheldenproject is een participatief leerpakket rond ruimtebewustzijn. Kind & Samenleving werkt samen met HoGent, de Vereniging voor Leerkrachten Aardrijkskunde (VLA) en de Vlaamse Vereniging voor Ruimte & Planning (VRP) aan dit project. Het doel is om jonge tieners bewust te maken van duurzaam ruimtegebruik. Het project omvat methoden, technieken en lesmateriaal om ruimtebewustzijn te bevorderen. Er zijn mogelijkheden voor eenmalige lessen of diepgaandere participatietrajecten met scholen en gemeenten (Vlaamse Vereniging voor Ruimte & Planning, 2023).
3. Meisjes en de publieke ruimte
   - Kind & Samenleving heeft onderzoek gedaan naar meisjes in de publieke ruimte. Uit het Buitenspeelonderzoek bleek dat meisjes minder buiten spelen dan jongens. Samen met meisjes tussen 10 en 12 jaar zijn tips en 10 ontwerpprincipes ontwikkeld om (speel)ruimtes toegankelijker te maken voor meisjes. Die ontwerpprincipes bevorderen een genderinclusieve benadering van ruimte (Kind & Samenleving, 2020).
4. Reflectie-instrument voor participatietrajecten
   - Kenniscentrum Kinderrechten (Keki) heeft met input en advies van Kind & Samenleving een reflectie-instrument ontwikkeld. Dat instrument is bedoeld voor iedereen, organisaties en overheden, die een participatietraject wil opstarten met jongeren in maatschappelijk kwetsbare posities. Het biedt een set van vragen om kritisch na te denken over de gemaakte keuzes en uitgangspunten bij het betrekken van kinderen en jongeren bij besluitvorming (Demos, s.d.).

5. **It takes a child to raise a village**

   - Het onderzoek *It takes a child to raise a village* verkent het belang van kinderen en jongeren bij het vormgeven van leefbare buurten en gemeenschappen. De uitdrukking draait de traditionele wijsheid om: niet alleen een gemeenschap voedt een kind op, maar kinderen en jongeren dragen ook bij aan het opbouwen van een buurt of stad. Hun onbevangenheid, open kijk en inventiviteit zijn waardevolle troeven. Het project, uitgevoerd door Bataljong en Kind & Samenleving, onderzoekt jeugdvriendelijke participatie in planning en ontwerp, met aandacht voor succes- en faalfactoren voor verschillende belanghebbenden.

Lokale besturen zoals de stad Kortrijk en stad Antwerpen hebben plannen op de lange termijn ontwikkeld. Het **Masterplan Jeugdinfrastructuur** van de stad **Kortrijk** is een strategisch plan dat gericht is op het versterken en moderniseren van jeugdverenigingen en hun faciliteiten (Stad Kortrijk, 2018). Het wordt gebruikt als basis voor de volgende doelen:

1. **Uitbreiding en modernisering van lokalen:**
   - Het masterplan heeft tot doel meer veilige en energiezuinige lokalen te creëren voor jeugdverenigingen.
   - Bestaande gebouwen worden aangepast aan de huidige veiligheids- en energienormen en er wordt geïnvesteerd in nieuwe infrastructuur.

2. **Toekomstgerichte visie:**
   - Het plan richt zich op de lange termijn en wil jeugdwerkplekken *future-proof* maken.
   - Innovatie, duurzaamheid en flexibiliteit zijn kernbegrippen in het masterplan.

3. **Samenwerking en ondersteuning:**
   - De stad Kortrijk werkt samen met jeugdverenigingen om hun infrastructuur te verbeteren.
   - Het masterplan biedt ondersteuning bij bouwprojecten en vernieuwingen van bestaande jeugdlokalen.

Het plan is een belangrijk initiatief om de stad beter te maken voor alle kinderen en jongeren, met kwaliteitsvolle en toekomstbestendige jeugdwerkplekken.

Het **Themaplan Ruimte – Infrastructuur en speelruimte** van de **stad Antwerpen** is een strategisch beleidsdocument dat zich richt op de ontwikkeling en verbetering van jeugdwerkinfrastructuur (Stad Antwerpen, 2024). De stad, haar districten en haar partners maken meer publieke ruimte en gebouwen geschikt voor jeugd, zodat meer ruimte voor kinderen en jongeren ontstaat om te ontmoeten, te spelen, feesten en veilig te experimenteren. Via investeringen en gedeeld gebruik zorgt de stad voor voldoende, kwalitatieve, veilige, duurzame en polyvalent toegankelijke locaties waar jongeren, jeugdwerk en anderen terechtkunnen voor activiteiten van kinderen en jongeren. Waar mogelijk wordt jeugdinfrastructuur ontsloten voor derden. De stad zet in op het vervullen van de randvoorwaarden om die infrastructuur op eenvoudige wijze open te stellen.

Dit zijn enkele belangrijke aandachtspunten:

1. **Participatie en inspraak**

    - De stad Antwerpen hecht veel belang aan participatie en inspraak van kinderen en jongeren.
    - Het themaplan bevordert bottom-up- en top-downinspraakmethoden om de jeugd maximaal te betrekken bij het beleid. Dat doet men via workshops, netwerkdagen, inspiratiedagen en maatwerk (zoals de ontwikkeling van huurcontracten).

2. **Duurzaamheid**

    Er worden in de stad veel plannen opgemaakt in het kader van duurzaamheid: klimaatplan, waterplan, groenplan … Het is de uitdaging om de stad in één beweging én duurzamer én kindvriendelijker te maken. Enkele acties die men daarvoor onderneemt:

    - Speelterreinen worden heraangelegd volgens de principes in het Water- en groenplan van de stad.
    - In parken worden graszones heraangelegd als ruigere plekken waar kind en natuur vrij spel krijgen.
    - Men werkt samen met partners zoals Ecohuis rond het vergroenen van jeugdwerkterreinen.

3. **Slim en gedeeld ruimtegebruik**

    Er is een groot tekort aan buitenruimte om te spelen, te sporten, te bewegen en te ontmoeten. Meervoudig en gedeeld gebruik van buitenruimtes kan de capaciteit doen stijgen. Daar hoort ook het openstellen van momenteel private en afgesloten buitenruimte bij, zoals in sport- en schoolinfrastructuur.

    Enkele acties die men onderneemt:
    - Men zoekt scholen die hun speelplaatsen na schooltijd willen openstellen.
    - Als de mogelijkheid zich voordoet krijgen ongebruikte buitenruimtes een tijdelijke invulling.
    - Men organiseert inspiratie- en netwerkdagen rond thema's als tijdelijke invulling, *placemaking & tactical urbanism*.[3]

---

[3] ***Placemaking*** *en* ***tactical urbanism*** *zijn twee benaderingen die gericht zijn op het creëren van betere en levendige stedelijke ruimtes:*

1. *Placemaking:*

    - *Placemaking is een aanpak die zich richt op het transformeren van openbare ruimtes in levendige, aantrekkelijke en gemeenschapsgerichte plekken.*
    - *Het gaat niet alleen om fysieke veranderingen, maar ook om het creëren van een gevoel van identiteit en verbondenheid met een bepaalde plek.*
    - *Placemaking omvat vaak samenwerking met lokale gemeenschappen, kunstenaars, ontwerpers en andere belanghebbenden om openbare ruimtes te herontwerpen, te activeren en te verbeteren.*
    - *Voorbeelden van placemaking zijn het transformeren van verlaten parkeerplaatsen tot parken, het creëren van levendige pleinen met zitgelegenheid en groen, en het bevorderen van lokale evenementen en activiteiten in de buurt (Colinday, 2018).*

2. *Tactical urbanism:*

    - *Tactical urbanism is een aanpak die zich richt op kortetermijn-, tijdelijke interventies in de stedelijke omgeving om langetermijnverandering te stimuleren.*

2.3. Aanpassen jeugdinfrastructuur: drempels en uitdagingen

Uit de gesprekken met vzw's als Scouts en gidsen Vlaanderen en Chiro komen bepaalde bezorgdheden naar boven. Zo kampt **Chiro** met het probleem dat heel wat van hun lokalen **eigendom** zijn van de bisdommen en dat de huurprijs van die lokalen opgetrokken zal worden. Voor veel lokale groepen is dat een groot probleem. **De Ambrassade** probeert – door als tussenpartij te fungeren – een oplossing te vinden, maar dat is per regio anders in te vullen.

De persoon die instaat voor het beheer van scoutsverblijfcentra kaartte dan weer het probleem aan dat het plaatsen van **duurzame energiebronnen** hoge kosten kent en niet altijd strookt met de eigen ambities. Er worden bijvoorbeeld vanuit het Vlaams Klimaatfonds geen subsidies verleend om te verwarmen met biomassa, maar wel nog om met gas te stoken (**Scouts & Gidsen Vlaanderen**). Het toepassen van het TRIAS-principe[4] blijkt ook niet evident in de context van een jeugdverblijf en kan niet vergeleken worden met een woning of kantoor. Energieaudits tonen aan dat de kosten voor bijvoorbeeld het isoleren van de buitenschil zeer hoog liggen met een terugverdientijd tot 50 jaar. Dat kan niet gerealiseerd worden zonder subsidies.

Uit het gesprek met Scouts & Gidsen Vlaanderen blijkt dat **het moderniseren of verduurzamen van verouderde infrastructuur een uitdaging vormt**, waarbij men vaak beter overgaat tot afbraak en nieuwbouw. Die projecten zijn echter kostbaar omdat de beschikbare subsidies vaak niet alle kosten dekken. Terwijl isolatiemateriaal soms vergoed wordt, geldt dat niet voor andere renovatieaspecten, zoals nieuwe dakpannen. Als aanbeveling aan de Vlaamse overheid wordt benadrukt dat een **op maat gemaakte aanpak** essentieel is, waarbij rekening wordt gehouden met haalbaarheid, context, kostenraming en het betrekken van gekwalificeerde ontwerpers. Daarnaast wordt benadrukt dat het team **expertise** moet hebben op het gebied van **overheidsaanbestedingen**, niet om de ambitie te verlagen, maar om efficiëntie te bevorderen. Dat vereist een regelgevend kader en subsidiemogelijkheden die flexibiliteit toestaan, evenals ondersteuning en extra middelen.

- *Het gaat om kleine, betaalbare projecten die snel kunnen worden geïmplementeerd en die de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van een buurt verbeteren.*
- *Denk aan pop-upparkjes, tijdelijke fietspaden, straatmeubilair of guerrillatuinieren.*
- *Tactical urbanism moedigt bottom-upactie aan en betrekt vaak lokale gemeenschappen bij het creëren van positieve veranderingen in hun directe omgeving (Peach, 2020).*

[4] *Het **principe van Trias Energetica** is een driestappenstrategie die wordt gebruikt bij het duurzaam ontwerpen van gebouwen. De strategie is ontwikkeld om energiezuinige ontwerpen te bevorderen. Het principe bestaat uit 3 stappen:*

1. ***Beperk het energieverbruik**: dit houdt in dat we verspilling van energie moeten tegengaan. Bijvoorbeeld door het gebruik van een compacte gebouwvorm of door isolatie van de buitenschil (gevels, daken en vloeren). Het doel is om zo min mogelijk energie te verbruiken in de gebruiksfase.*

2. ***Gebruik duurzame energiebronnen**: in deze stap maken we maximaal gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen, zoals wind-, water- en zonne-energie. Denk aan het installeren van zonneboilers of zonnepanelen. Het doel is om energie te gebruiken die niet afkomstig is van fossiele brandstoffen.*

3. ***Efficiënt gebruik van (fossiele) energiebronnen**: als laatste stap voorzien we in de resterende energiebehoefte door zo efficiënt mogelijk gebruik te maken van (fossiele) energiebronnen. Dat kan bijvoorbeeld door lage temperatuurverwarming, het beperken van leidinglengten en het gebruik van warmtepompen.*

Hoewel er een verlangen is om ambitieuzer te zijn in de ontwikkeling van jeugdwerkinfrastructuur, wordt dat soms belemmerd door **de visie van subsidiërende instanties**. Het Vlaams Klimaatfonds wordt vaak genoemd als potentiële financieringsbron, maar er bestaat onduidelijkheid over en er ontbreekt een directe verbinding met dat orgaan.

De Ambrassade heeft de volgende inzichten naar voor gebracht: "Het jeugdwerk in Vlaanderen kent uitdagingen en kansen. Wanneer jeugdwerk geen eigenaar is van het lokaal waarin het actief is, kan dit de tevredenheid van deelnemers verminderen. Een **gevoel van eigenaarschap** draagt bij aan een positieve ervaring." Beslissingen die door gemeenten worden genomen, hebben een directe invloed op de activiteiten van het jeugdwerk, bijvoorbeeld bij verkiezingen of het gebruik van faciliteiten door vluchtelingen. Dat leidt vaak tot spanning tussen centrale beslissingen en de behoeften van jeugdwerkers en jongeren.

Infrastructuurprojecten voor en met jongeren ontwikkelen is complex. Als je je als jeugdwerker ook moet specialiseren in het vinden van de juiste financieringsmiddelen, wordt het nog ingewikkelder. Het **vereenvoudigen van regelgeving** is cruciaal, zodat jeugdwerkers zich kunnen richten op hun kernactiviteiten in plaats van op bureaucratische rompslomp. Steden en gemeenten moeten vooral ondersteuning bieden door subsidies toegankelijk te maken, waardoor jeugdwerkers zich kunnen concentreren op wat echt belangrijk is. Een goed voorbeeld daarvan is de stad Sint-Truiden, waar alle brandpreventiemiddelen door de gemeente worden gecontroleerd. Dat vermindert de last voor jeugdwerkers en bevordert efficiëntie.

Een organisatie die gespecialiseerd is in participatieve processen**, Kind & Samenleving**, geeft aan dat ze weinig directe betrokkenheid hebben bij jeugdwerkprojecten. Als ze wel iets voor het jeugdwerk doen, is dat vaak gerelateerd aan projecten in de publieke ruimte. Ze beschikken niet over specifieke tools voor jeugdparticipatie, mogelijk vanwege een hoge drempel voor hun diensten of een gebrek aan bekendheid.

Om de uitdagingen met betrekking tot jeugdinfrastructuur aan te pakken, is **nauwe samenwerking** tussen de Vlaamse overheid, jeugdwerkorganisaties en lokale besturen essentieel. Die samenwerking moet gebaseerd zijn op een langetermijnvisie en actieve betrokkenheid van jongeren zelf. Alleen door gezamenlijke inspanningen kan de jeugdinfrastructuur worden verbeterd en de regeldruk verminderd, waardoor het jeugdwerk in Vlaanderen de nodige ondersteuning krijgt om jongeren optimaal te blijven ondersteunen en inspireren.

Het **delen van ervaringen, kennis en praktijken**, samen met een **duidelijke langetermijnvisie** met zowel korte- als langetermijndoelstellingen, zal het jeugdwerk helpen om initiatieven op te schalen en te versnellen. Lokale besturen en jeugdwerkers moeten ook worden ondersteund bij het gebruik van de toolkit om zo de verandering naar een kwalitatieve basisinfrastructuur van onderuit te realiseren.

3. Verdiepende projectanalyse

In totaal bevroegen we **6 organisaties** die al een hoge betrokkenheid toonden in het traject en die de nodige input konden geven. 3 projecten zijn in handen van lokale besturen, 3 zijn in handen van vzw's. De projecten zaten ofwel in de uitvoeringsfase (Maasmechelen), in studie (Zwevegem, Lejo) of waren nog niet gestart (Zwijndrecht, Vagevuur, Krak). De aangepakte oppervlakte van elk project varieerde van 144 m^2 tot enkele hectaren en de werkingen samen bereiken ongeveer 6.000 jongeren per jaar.

- Dienst jeugd & kinderopvang - lokaal bestuur Zwevegem: herinrichting skatepark;
- Jeugddienst Zwijndrecht - Binnengebied: inclusieve speel- en recreatiezone;
- LEJO vzw – Een open huis Gent;
- Maasmechelen - Urban Sports Park Maasmechelen;
- Vagevuur - Van kloostergebouw tot jeugdwerking;
- Jeugdhuis Krak vzw - Kwalitatieve herinrichting Jeugdhuis Krak.

De gesprekken hadden als doel de **diverse aspecten** in beeld te brengen van elk project en dat als inspiratie te laten dienen voor toekomstige projecten. Welke personen zijn er betrokken? Welke vormen van participatie zijn er geweest? Wat is de tijdlijn van het project? Hoe verliep de financiering?

3.1. Betrokken experten

We identificeerden de betrokken experten per type project en organisatie om zo een handig overzicht te bieden aan toekomstige projecten. Op deze manier kregen we een zicht op wie betrokken was in het kernteam, het projectteam en wie als eenmalige expert aan boord getrokken werd per project. De 6 projecten gaven aan dat ze in totaal gebruikt maakten van een 45-tal diverse experten, met gemiddeld een 7-tal experten per project: van advocaten over architecten en experten in de aanleg van skateparken tot ingenieurs. Van alle projecten gaf slechts 1 project (Lejo vzw) aan dat ze specifiek met iemand rond participatie gewerkt hebben. Het is duidelijk dat de **projecten externe expertise nodig hebben** om het project te doen slagen. Het is dan ook van belang dat men daar van bij de aanvang van het project van op de hoogte is en een beroep kan doen op diverse experten.

Het valt ook op dat men meer en meer op zoek gaat naar **specifieke expertise** in bijvoorbeeld luchtkwaliteit, biodiversiteit, geluid, vergunningen enzovoort. Het lijkt ons dan ook raadzaam om in Vlaanderen een soort van expertisenetwerk over deze thema's te ontwikkelen.

Beeld: BLES Buiten leren & Spelen / Studio Basta

3.2. Tijdlijn van de projecten

Op basis van een overzicht van de belangrijkste fasen, mijlpalen en gebeurtenissen onderzochten we de tijdlijn van de projecten. Dat bood inzicht in de **evolutie en ontwikkeling van de projecten**. De inzichten vormden de basis voor de ontwikkelde tool rond de tijdlijn (zie toolkit voor jeugdruimte).

Van de 6 onderzochte projecten was er 1 in 2017 gestart met de conceptfase, de andere 5 projecten zijn pas in 2020 of 2021 opgestart. Gemiddeld duurt het **twee tot drie jaar** om van concept naar ontwerp en projectdossier te komen. Voor toekomstige projecten kan het een aandachtspunt zijn dat het opmaken van een dossier heel wat voorbereidingstijd kent. Die tijd wordt gebruikt voor het organiseren van participatiemomenten, het vinden van een politiek draagvlak, studies en het aanvragen van een omgevingsvergunning. Daarnaast gaat ook tijd naar het rond krijgen van het financiële aspect, zoals subsidieaanvragen.

Beeld: Akindo vzw Lommel

3.3. Inzet op participatie

De onderzochte projecten slagen er doorgaans goed in om meerdere gebruikers in kaart te brengen en hen op een of andere manier te **betrekken bij de inrichting van de infrastructuur**. Participatiemomenten bestonden uit informeren, inspraak vragen op het ontwerp (via bijvoorbeeld bolletjes/smileys) of bevragen. 4 van de 6 projecten gaven ook aan dat de jongeren mee mochten beslissen over de uitvoering. 1 project startte al met een participatiemoment in 2017 over hun conceptidee. We zien dat er gemiddeld 3 tot 12 momenten plaatsvonden bij de projecten. Daarnaast was er ook aandacht voor het informeren van de buurt, lokaal bestuur, veiligheidsdiensten in verband met de plannen voor de infrastructuur.

De aanpak bleek bij de meeste projecten vrij organisch te verlopen, zonder doordachte voorbereiding en inplanningen. We raden aan dat projecten voldoende tijd nemen voor een **grondige voorbereiding van de deelnemersparticipatie en een diepgaander onderzoek naar de doelgroepen**. Hoewel skaters traditionele gebruikers van een skatepark zijn, is het waardevol om te onderzoeken welke andere potentiële gebruikers er zijn en hoe ze met elkaar kunnen interageren. Het is ook essentieel om per doelgroep te onderzoeken op welke manier ze betrokken willen worden.

Beeld: Gemeente Zwevegem

3.4. Financiering van de projecten

Onderzoek naar de financiering van de projecten toonde dat het bedrag van de **subsidie 'Kwaliteitsvolle basisvoorzieningen voor jeugdinfrastructuur'** telkens de **hoofdsom** vormde om de projecten te kunnen realiseren. Die middelen werden aangevuld met andere subsidies of met eigen middelen uit de eigen begroting. Het is daarom belangrijk om nieuwe projecten door te verwijzen naar kanalen als subsidiewijzer en jeugdlokalen.be. Meestal gaan lokale besturen de eigen middelen aanwenden om projecten te financieren. Voor jeugdwerkorganisaties zijn subsidies vaak de hefboom om verandering te brengen.

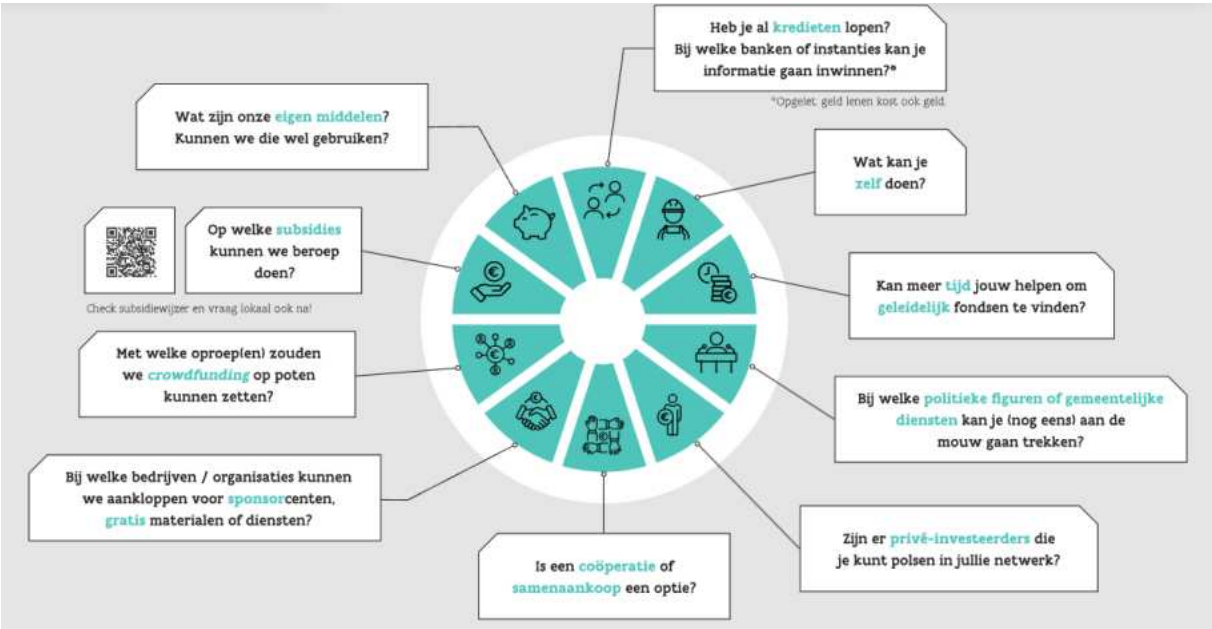

Beeld: toolkit voor jeugdruimte

3.5. Bevindingen

Uit de verdiepende projectanalyse blijkt dat er best wel wat succesfactoren van de projecten te benoemen zijn. De ontwikkeling van de projecten vraagt **tijd** (soms tot zeven jaar), maar door de traagheid te respecteren ontstaat er draagvlak om het project uit te voeren. Men houdt zoveel mogelijk rekening met het **betrekken van de gebruikers**, maar de kwaliteit van de participatieve momenten was soms wisselend. Toch heeft elk project inspanningen gedaan om meerdere momenten van inspraak te faciliteren. Dat vormt een belangrijke succesfactor die ervoor zorgt dat er draagvlak voor het project ontstaat.

Het **betrekken van externe experten** was essentieel om het project te doen slagen. Het adressenboekje van een lokaal bestuur is even goed gevuld als dat van een vzw, maar de vzw zal finaal de experten uit eigen zak moeten betalen, terwijl het lokale bestuur dat kan doen via de eigen lokale gemeentediensten. Dat zorgt voor een onevenwicht, waardoor projecten niet altijd even kwaliteitsvol uitgewerkt zijn.[5]

De analyse valt niet door te trekken naar alle projecten, maar het valt op dat projecten die een duidelijke **tijdlijn** hebben, met inplanning van participatieve momenten en zicht op de financiële uitdagingen, ook een succesvol dossier kunnen voorleggen. Om die reden werd dat aspect geïntegreerd in de toolkit voor jeugdruimte. Aandacht daarvoor kan leiden tot een gedragen en beloftevol voorontwerp voor jeugdinfrastructuur.

[5] *Het onderzoek spitste zich toe op de projecten die de subsidie hebben ontvangen, maar het kan ook interessant zijn om te onderzoeken hoe het komt dat projecten geen subsidie binnenhaalden.*

4. Visie

Vanuit de projectanalyse, literatuurstudie en omgevingsanalyse ontwikkelden we als onderzoekers de volgende visie op wat jeugdwerkplekken in Vlaanderen zouden moeten verbeelden en integreren.

Aanpassingen aan de fysieke omgeving hebben een wezenlijke impact op de levenskwaliteit van kinderen en jongeren, jeugdwerk in het algemeen en alle betrokkenen (Dhoore et al., 2021). Het inrichten van een ruimte voor jeugdwerk (binnen of buiten) vereist **duidelijke criteria** die jeugdvriendelijke infrastructuur ontwerpen tot een bewegingsvriendelijke, duurzame, open en gedeelde ruimte. Lokale besturen en jeugdwerk zijn overtuigd dat daarin investeren niet alleen een verantwoorde keuze is voor de huidige generatie, maar ook een duurzame investering is voor de gemeenschap en toekomstige generaties (Ambrassade, s.d.; Bataljong, 2021; Demos, 2009; VVSG, s.d.).

Een jeugdvriendelijke ruimte stimuleert niet alleen de **fysieke gezondheid**, maar ook het **mentale welzijn en de sociale ontwikkeling van kinderen en jongeren** (Kind & Gezin, s.d.). Een jeugdvriendelijke ruimte biedt ademruimte en is een plek voor ontspanning, ontmoeting en creativiteit. Die ruimte is een veilige haven voor kinderen en jongeren met kansen voor zelfexpressie, het ontwikkelen van sociale vaardigheden en ontdekken van eigen talenten en interesses (Hill-Dixon et al., 2017; Ord, 2023; Smets, 2023). Het duurzame en open karakter van de ruimte nodigt uit tot **bewegen, exploreren en experimenteren**. Via kwaliteitsvol ontwerp wordt het ruimtegebruik gemaximaliseerd en wordt er aandacht gegeven aan **samenwerking en het delen van de ruimte**, zodat zoveel mogelijk diverse gebruikers zich welkom voelen (Checkoway & Gutiérrez, 2012). Optimaal ruimtegebruik en eigenaarschap van jongeren worden geoptimaliseerd door in te zetten op participatie tijdens het ontwerpen, invullen en opvolgen van de ruimte.

Jeugdruimtes moeten plekken zijn waarin **participatie, (bovenlokale) samenwerking, duurzaamheid, intergenerationaliteit, inclusiviteit, ontmoeting en innovatie** centraal staan. Kwaliteitsvolle participatie is daarbij cruciaal. Jongeren moeten een actieve rol spelen bij de vormgeving van hun eigen leefomgeving. Het gaat verder dan alleen inspraak: het gaat om echte invloed en samenwerking tussen jongeren, lokale besturen en andere stakeholders. De stemmen van kinderen en jongeren worden daarbij serieus genomen en we streven naar een gelijkwaardige samenwerking in elk stadium van de ontwikkeling van jeugdruimtes.

Samenwerking is de sleutel tot de creatie van hoogwaardige en toegankelijke jeugdinfrastructuur. Door gezamenlijk te plannen, ontwerpen, financieren en beheren, creëert men synergiën en een breder bereik van doelgroepen. De focus moet daarbij liggen op het bevorderen van gedeeld gebruik van ruimte en het creëren van jeugdvriendelijke buurten waarin jongeren kunnen gedijen.

Jeugdruimtes moeten niet alleen **ecologisch verantwoord** zijn, maar ook **economisch rendabel**. Door te kiezen voor hergebruik van materialen, lokale bronnen en groene energiebronnen, creëren we jeugdinfrastructuur die de tand des tijds doorstaat en bijdraagt aan een gezondere planeet voor toekomstige generaties.

De kracht van **diversiteit en inclusiviteit** leidt naar betere jeugdinfrastructuur. Door kennisoverdracht en ervaringsdeling tussen generaties te stimuleren, versterken we niet alleen het sociale weefsel, maar zorgen we er ook voor dat onze jeugdruimtes voldoen aan diverse behoeften en perspectieven.

Het erkennen van de behoeften van **jongeren in maatschappelijk kwetsbare posities** en zich inzetten om veilige en inclusieve ontmoetingsplaatsen te creëren waar ze zich gehoord en vertegenwoordigd voelen, zijn essentieel. Onze jeugdinfrastructuur moet gelijke kansen bieden voor alle kinderen en jongeren, ongeacht hun achtergrond of sociale situatie.

Plekken voor ontmoeting, spel en avontuur zijn het kloppende hart van onze jeugdinfrastructuur. Jeugdruimtes moeten plaatsen zijn waar kinderen en jongeren kunnen **samenkomen, spelen, leren en groeien**. Ze stimuleren sociale interactie, fysieke en mentale ontwikkeling en bieden een veilige en laagdrempelige omgeving voor alle jongeren.

Onze jeugdruimtes moeten niet alleen functioneel, maar ook **innovatief en *future-proof*** zijn. Door sociale innovatie, flexibiliteit, technologische integratie, duurzaamheid en samenwerking te omarmen, creëren we ruimtes die kinderen en jongeren inspireren, uitdagen en ondersteunen in hun groei en ontwikkeling.

5. Toolkit voor jeugdruimte

Uit de analyse en begeleiding van de projecten en de omgevingsanalyse kwam naar voor dat het jeugdwerk gebaat zou zijn met een **inspirerende tool** die projecten al van in de startfase van het proces ondersteunt en de blik op het project verruimt. In samenwerking met Oetang Learning Designers werd de toolkit voor jeugdruimte ontworpen voor jeugdambtenaren van lokale besturen en jeugdwerkers die processen begeleiden richting nieuwe of te vernieuwen jeugdinfrastructuur.

De toolkit bestaat uit 14 printbare invulsjablonen en 22 inspirerende casussen die trekkers van infrastructuurprojecten kunnen inzetten bij **kernteams (vrijwilligers of professionals) die jeugdinfrastructuur willen ontwerpen**. Die tools zorgen ervoor dat de juiste denkoefeningen gebeuren en tegelijk gedocumenteerd worden. Zo faciliteer je het kernteam om stap voor stap alle ingrediënten op tafel te leggen die nodig zijn om een gedragen en beloftevol voorontwerp of subsidieaanvraagdossier op te maken.

De toolkit werd procesgericht en iteratief ontwikkeld met **stakeholders uit het jeugdwerk en lokale besturen**. Een focusgroep van experts volgde het proces mee op. Tijdens 6 ontwerpmomenten met Oetang gingen ze aan de slag met de projectanalyses en de verzamelde input. Op die manier konden de noden van een nieuw project tijdens de conceptfase afgebakend worden. Er werd in eerste instantie een tool ontwikkeld om de context en gebruikers in kaart te brengen. Om in te spelen op het toekomstgericht denken werden 4 tools ontwikkeld die verder gaan op de inhoudelijke criteria van de oproep. En die ingrijpen op volgende thema's, die ook terugkeren in de visie:

- **duurzaamheid verhogen;**
- **inclusiviteit verhogen;**
- **samenwerkingen en bovenlokale blik verhogen;**
- ***future-proof* denken**.

De thema's komen voort uit de **oorspronkelijke criteria** die gehanteerd werden bij de intakegesprekken en die in de subsidieoproep opgenomen waren. De criteria bundelen de originele criteria (oog voor kwetsbare jongeren hoort voor ons onder 'inclusiviteit' en plek voor ontmoeting hoort onder '*future-proof* denken').

Ten slotte werd een **set sjablonen** ontwikkeld die de projectmanagers kunnen gebruiken om na te denken over de tijdlijn, de benodigde experten, de participatie, de financiering en een verwijzing naar tuturials van jeugdlokalen.be en de overheidsinformatie rond openbare aanbesteding.

De manier van werken, de eenvoud en de brede kijk op jeugdwerkinfrastructuur zorgt ervoor dat projecten **bottom-up** opgebouwd en gefaciliteerd kunnen worden.

De tools matchen met de eerder vernoemde criteria die ook door de overheid worden gebruikt voor kwaliteitsvolle jeugdinfrastructuur, wat essentieel is voor het succes van de projecten. De verbindingen tussen de criteria en de tools is te vinden op een handige overzichtskaart.

5.1. Inspiratiekaarten

Sterke punten, innovaties en gebieden die verbetering behoeven binnen de projecten werden gedestilleerd uit de verzamelde gegevens en gebruikerservaringen. In de toolkit zijn **22 inspirerende praktijken** opgenomen die enerzijds de projectsubsidie ontvingen en anderzijds inspirerend zijn omdat ze innovatief (toepassing van meerdere criteria – zie verder) aan de slag gingen. Inspiratiecase 22 verwijst naar een bundeling van (inter)nationale goede praktijken en linkt naar een *raindrop*, waarbij goede praktijken gecategoriseerd werden en zo eenvoudig op te zoeken en te delen zijn. We gebruikten onder andere de criteria van de subsidieoproep als categorieën. Daarnaast bundelden we ook informatie over ontwerpers, thema's als biodiversiteit en inspirerende projecten uit binnen- en buitenland. Dit online platform kan blijven groeien en inspireren.

De 22 cases zijn uitgewerkt in de 22 inspiratiekaarten die de toolkit voor jeugdruimte ondersteunen (https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2024-05/Toolkit-voor-jeugdruimte_compressed.pdf). De casussen werden geselecteerd op basis van volgende ontwerpcriteria:

- **Inspirerend**: elke kaart moet inspirerend zijn en zich richten op een specifieke parameter.
- **Gebruiksvriendelijk:** de kaarten moeten praktisch en toegankelijk zijn, met een hands-on en praktijkgerichte benadering.
- **Open source**: we hebben gebruikgemaakt van opensourcematerialen, zodat ze breed toegankelijk zijn.
- **Niet te theoretisch of tijdrovend:** de kaarten zijn ontworpen om direct toepasbaar te zijn, zonder te veel theoretische ballast of tijdrovende aspecten.
- **Pluspuntensysteem:** bij de ontwerpcriteria: deze pluspunten verhogen de waarde van de casus als inspiratiekaart.
- **Project KWABAJEU:** de casus is afkomstig van de projectoproep 'Kwaliteitsvolle basisvoorziening voor jeugdinfrastructuur (KWABAJEU)'.
- **Meerdere parameters en criteria:** de inspiratiekaart dekt meerdere parameters en criteria die in de tools aan bod komen.
- **Voldoende dekking van alle criteria en tool**: over het algemeen streven we naar voldoende dekking van alle criteria en tools op de inspiratiekaarten, om zo een goede variatie te waarborgen en verschillende behoeften te kunnen bedienen.

Deel 3: Aanbevelingen

1. Aanbevelingen voor de Vlaamse overheid

- **Versterk investeringen in moderne en goed uitgeruste jeugdruimte die inclusief, duurzaam en future-proof is én die voldoet aan de noden van jongeren en jeugdwerk door samenwerking over beleidsdomeinen heen.**

Investeer in moderne en goed uitgeruste jeugdinfrastructuur door in te zetten op innovatie, duurzaamheid en inclusiviteit. Bevorder zo eigentijdse, mooie infrastructuur voor positieve jeugdervaringen en een bloeiend jeugdwerklandschap. Behoud en versterk de investeringssubsidies, ze zijn een hefboom om de uitvoering van projecten te versnellen. Met de investeringssubsidies voor sectorale prioriteiten worden er regelmatig subsidies gegeven aan moderne, goed uitgeruste, inclusieve, duurzame en *future-proof* jeugdinfrastructuur. Blijf daarnaast eenmalige subsidies zoals KWABAJEU aanbieden en zoek daarvoor samenwerking over beleidsdomeinen heen. Kijk over het muurtje bij het Departement Omgeving. Zij bieden al enkele jaren investeringssubsidies aan voor ontharden (zie natuur in je school) van bijvoorbeeld speelplaatsen. Ontwikkel een partnerschap met het Departement Omgeving om dat op te zetten voor jeugdinfrastructuur.

- **Stimuleer lokale besturen en jeugdwerkorganisaties om een masterplan jeugdinfrastructuur te ontwikkelen door kennisdeling en door netwerken en samenwerking tussen lokale jeugdwerkingen te faciliteren voor het realiseren van (boven)lokale projecten.**

Faciliteer de ondersteuning van lokale besturen en jeugdwerkorganisaties in het ontwikkelen van een masterplan voor jeugdinfrastructuur over meerdere legislaturen heen. Dat kan vormgegeven worden via samenwerking met koepelorganisaties en jeugdwerkplatformen. Het opstellen van een masterplan jeugdinfrastructuur is van groot belang om duurzame investeringen te waarborgen en de kwaliteit van die infrastructuur te verbeteren en te evalueren.

- **Stimuleer gedeeld ruimtegebruik met flexibele ruimtes door een richtinggevend model te ontwikkelen. Moedig samenwerking aan tussen verschillende jeugdorganisaties en verschillende beleidsdomeinen om infrastructuur efficiënter te benutten.**

Ontwikkel een model om ruimte te delen met eigenaarschap voor elke organisatie. Een richtinggevend kader kan ondersteuning bieden en (boven)lokale samenwerking tussen verschillende jeugdorganisaties en beleidsdomeinen aanmoedigen om infrastructuur efficiënter te benutten en te ontwikkelen. Door elke organisatie eigenaarschap te gunnen, wordt er beter gezorgd voor de infrastructuur en wordt er *future-proof* gedacht.

- **Zet in op integrale toegankelijkheid en inclusie van alle mogelijke doelgroepen.**

Zorg voor toegankelijke en inclusieve jeugdinfrastructuur door in te zetten op ruimtes die geschikt zijn voor alle doelgroepen, inclusief die met specifieke behoeften zoals rolstoeltoegankelijkheid, aangepaste sanitaire voorzieningen en andere faciliteiten die gelijkheid bevorderen.

- **Ontwikkel een expertisecentrum dat kennis en praktijken verzamelt en deelt met het Vlaamse jeugdwerk zodat de jeugdinfrastructuur future-proof ontwikkeld kan worden.**

Een netwerk van gekende experten rond diverse thema's dat ten dienste staat van het jeugdwerk

is een absolute meerwaarde voor succesvolle projecten. De Ambrassade en haar netwerk kan daar een leidende rol in spelen.

- **Gebruik eenvoudige taal en procedures om projectoproepen op te maken en maak het voor organisaties eenvoudiger om subsidieaanvragen in te dienen en procedures op te volgen.**

Het is voor jeugdwerkorganisaties die op vrijwilligers draaien niet altijd evident om subsidieaanvragen en de administratieve opvolging die daarbij komt kijken, in goede banen te leiden. Een eenvoudige aanvraag- en opvolgprocedure daarvoor ontwikkelen is essentieel om gelijke kansen te bieden aan elke vorm van jeugdwerk. Duidelijke handleidingen maar ook korte filmpjes zijn manieren om dat te doen.

- **Monitor en evalueer: volg de resultaten van investeringen op en pas het beleid aan waar nodig.**

Voer regelmatige evaluaties uit om de effectiviteit van jeugdinfrastructuur te beoordelen. Dat omvat het systematisch beoordelen van de prestaties, het gebruik en de impact van jeugdlokalen en -terreinen. Hoeveel jongeren gebruiken de plek? Wordt ze gebruikt voor de functies die men initieel voor ogen had? Zijn de materialen effectief duurzaam? Is het ontwerp *future-proof*? Daarvoor kan een kijkwijzer ontwikkeld worden.

- **Stimuleer het gebruik van de toolkit voor jeugdruimte.**

Door deze ondersteuning in bestaande werkingen aan te bieden, kunnen gemeenten en jeugdorganisaties sterke dossiers ontwikkelen met oog voor duurzaamheid, inclusiviteit en innovatie, waardoor de kwaliteit van jeugdinfrastructuur in Vlaanderen kan verbeteren.

2. Aanbevelingen voor lokale besturen

- **Investeer in toegankelijke, duurzame en energiezuinige jeugdinfrastructuur.**

Zorg voor een inclusieve benadering, zodat alle jongeren kunnen deelnemen aan jeugdactiviteiten, ongeacht hun achtergrond of beperkingen. Maak gebruik van hernieuwbare energiebronnen, energie-efficiënte verlichting en isolatie, circulaire materialen en besteed aandacht aan de buitenruimte, waarbij duurzaamheid centraal staat, zodat lokale besturen hun infrastructuur *future-proof* maken.

- **Ontwikkel een masterplan voor duurzame jeugdinfrastructuur.**

Identificeer samen met jeugdorganisaties en partners infrastructuurbehoeften en ontwikkel een langetermijnplan voor duurzame, *future-proof* en inclusieve jeugdinfrastructuren, dat meerdere legislaturen beslaat. Betrek daarbij burgemeester en schepenen. Het vormt de basis voor verdere monitoring en evaluatie.

- **Stimuleer multifunctioneel gebruik van jeugdinfrastructuur over sectoren heen.**

Creëer multifunctionele ruimtes die flexibel kunnen worden ingezet voor diverse activiteiten, zoals sport, cultuur, workshops en bijeenkomsten. Daardoor kunnen lokale besturen de efficiëntie maximaliseren en de infrastructuur optimaal benutten. Behoud tegelijkertijd eigenaarschap door diverse organisaties die de ruimtes gebruiken, te betrekken bij het ontwerp, de inrichting en het beheer van de ruimte.

- **Ondersteun participatieprocessen. Betrek jongeren bij het ontwerp en beheer. Laat jongeren meedenken over de inrichting en het gebruik van ruimte. Baken het begrip participatie goed af en voorzie begeleiding om daarmee aan de slag te gaan en om tot een kwaliteitsvol ontwerp te komen.**

Stimuleer de actieve deelname van jongeren in besluitvorming over de indeling, voorzieningen en esthetiek van jeugdlokalen en -terreinen. Neem hun input serieus en realiseer zo mee de behoeften en wensen van jonge gebruikers.

- **Evalueer op regelmatige basis lokale jeugdinfrastructuur.**

Voer regelmatige evaluaties uit om de effectiviteit van jeugdinfrastructuur te beoordelen. Dat omvat het systematisch beoordelen van de prestaties, het gebruik en de impact van jeugdlokalen en -terreinen. Hoeveel jongeren gebruiken de plek? Wordt ze gebruikt voor de functies die initieel voor ogen waren? Zijn de materialen effectief duurzaam? Is het ontwerp *future-proof*? Daarvoor kan een kijkwijzer ontwikkeld worden.

- **Ondersteun organisaties bij subsidieaanvragen. Gebruik de taal van het jeugdwerk om projecten te ontwikkelen en ondersteun die initiatieven tijdens subsidieaanvragen en procedures.**

Ondersteun lokale jeugdorganisaties die subsidies en andere financieringsmogelijkheden willen ontvangen. Dat omvat het onderzoeken en aanbieden van begeleiding bij de subsidieaanvragen, met speciale aandacht voor steunmaatregelen die gericht zijn op jeugdinfrastructuur. Zorg ervoor dat elk jeugdwerkinitiatief wordt ondersteund door het netwerk van experten binnen de lokale besturen.

- **Gebruik de toolkit voor jeugdruimte.**

Door deze ondersteuning in het eigen aanbod aan te bieden, kunnen lokale besturen en jeugdorganisaties sterkere projecten ontwikkelen, waardoor de kwaliteit van jeugdinfrastructuur in Vlaanderen verbetert.

Literatuur

De Ambrassade (s.d.). *Edubox ruimte. Ook voor jeugdwerkers!*
https://ambrassade.be/nl/kennis/artikel/edubox-ruimtelijk-bewustzijn

De Ambrassade (2019). #Jeugdwerkwerkt, vandaag en in de toekomst.
https://ambrassade.be/nl/kennis/artikel/jeugdwerkwerkt-vandaag-en-in-de-toekomst

De Ambrassade (2021). Inspiratiegids De Speelplaats met Toekomst: delen van speelplaatsen met het jeugdwerk en de buurt.
https://ambrassade.be/nl/kennis/artikel/inspiratiegids-de-speelplaats-met-toekomst-delen-van-speelplaatsen-met-het-jeugdwerk-en-de-buurt

De Ambrassade (2024). Innovatieve praktijken in het jeugdwerk.
https://ambrassade.be/nl/kennis/artikel/innovatieve-praktijken-in-het-jeugdwerk

Arteveldehogeschool (2024). Onderzoeksthema 'Innovatie in de sector van de kinderopvang'
https://werkplekleren.arteveldehogeschool.be/nl/onderzoek-en-samenwerking/onderzoek/mens-en-samenleving/innovatie-in-de-sector-van-de-kinderopvang

Bataljong (s.d.). Belevingsonderzoek bij jonge inwoners.
https://bataljong.be/belevingsonderzoek

Bataljong (2021). Visietekst regie vrije tijd. Sterke lokale vrijetijdskansen voor kinderen en jongeren. https://bataljong.be/sites/default/files/2021-12/visietekst-vrijetijd-v6.pdf

Checkoway, B., & Gutiérrez, L. (2012). Youth Participation and community change. In Routledge eBooks.
https://doi.org/10.4324/9780203051726

Colinday. (2018). Placemaking, Tactical Urbanism, & The Struggle for Community Identity. Institute for the Built Environment Blog. Colorado State University.
https://blog.ibe.colostate.edu/2018/03/21/placemaking-tactical-urbanism-the-struggle-for-community-identity/

Coöperatie Leren voor Morgen. (2021). Whole School Approach – voor duurzame ontwikkeling.
https://wholeschoolapproach.lerenvoormorgen.org/nl/

Demos vzw (s.d.). Dossier: 10 bruikbare participatieve methodieken voor kinderen en jongeren in een kwetsbare situatie.
https://demos.be/kenniscentrum/dossier/dossier-10-bruikbare-participatieve-methodieken-voor-kinderen-en-jongeren-in

Demos vzw (2023). *Visietekst vrije tijd netwerkgemeente*.
https://demos.be/kenniscentrum/document/visietekst-vrije-tijd-in-de-netwerkgemeente

Demyttenaere, P. (2024). Toekomstplannen voor jeugd- en andere vrijetijdsinfrastructuur zijn nodig. https://www.vvsg.be/nieuws/toekomstplannen-voor-jeugd-en-andere-vrijetijdsinfrastructuur-zijn-nodig

Departement Cultuur, Jeugd & Media (2021). Relanceplan: investeringen voor jeugdinfrastructuur. https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/nieuws/relanceplan-investeringen-voor-jeugdinfrastructuur

Departement Cultuur, Jeugd & Media (2021). Handleiding bij de aanvraag voor een investeringssubsidie kwaliteitsvolle Basisvoorzieningen en Inrichting van Jeugdinfrastructuur. https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2021-10/handleiding-investeringssubsidies-jeugdinfrastructuur-relanceplan.pdf

Departement Cultuur, Jeugd & Media (s.d.) Het energiezuiniger maken van cultuur- en jeugdinfrastructuur https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/het-energiezuiniger-maken-van-cultuur-en-jeugdinfrastructuur

Departement Cultuur, Jeugd en Media (2021). Vlaamse Jeugd- en Kinderrechten beleidsplan 2020-2024. https://www.vlaanderen.be/publicaties/vlaams-jeugd-en-kinderrechten-beleidsplan-2020-2024

Departement Cultuur, Jeugd en Media (2021). Investeringssubsidies voor kwaliteitsvolle basisvoorzieningen en inrichting van jeugdinfrastructuur. https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur-en-jeugdinfrastructuur/investeringssubsidies-voor-kwaliteitsvolle-basisvoorzieningen-en-inrichting-van-jeugdinfrastructuur

Departement Omgeving (2024). Oproep Natuur in je school. https://omgeving.vlaanderen.be/nl/aanbod/oproep-natuur-in-je-school

De Pauw, P. (2013). Jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren. Brussel: Sociaal-cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen. Afdeling Jeugd https://jeugdonderzoeksplatform.be/project/jeugdwerk-met-maatschappelijk-kwetsbare-kinderen-en-jongeren/

Dhoore, J., Hadermann, E., Serie, C., Siongers, J., Van Droogenbroeck, F., Van Kelecom, E. & Vlegels, J. (2021). *Children's worlds. Een internationale survey naar het welzijn van kinderen (COVID-19 supplement, 2021). Overzicht eerste resultaten*. Via: https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/jeugd/onderzoek/onderzoeksprojecten/internationaal-onderzoek-naar-het-welbevinden-van-kinderen

Formaat (2022). Resultaten onderzoek 'Waar waren we gebleven? Open jeugdwerk en corona' . https://formaat.be/publicaties/resultaten-onderzoek-waar-waren-we-gebleven-open-jeugdwerk-en-corona

Future-proof (n.d.). Herbruikbare verpakkingen als service. https://www.futureproof.eco/be/

Future Proof (2023). Future-proof Programma 2023.
https://www.future-proof.be/programma/

Hill-Dixon, A., Nindl, S., Andersen, T. (2017). Taking the future into their own hands : youth work and entrepreneurial learning. Annex 3, Case study reports, (T.Andersen,editor,K.Frøhlich Hougaard,edito) Publications Office.
https://data.europa.eu/doi/10.2766/83703

Kind en Gezin (s.d.). Spel en ontmoeting
https://www.kindengezin.be/nl/professionelen/sector/huis-van-het-kind-en-aanbod/spel-en-ontmoeting

Kind en Gezin (s.d.). Is dat wel gezond?
https://www.kindengezin.be/nl/thema/spelen-en-bewegen/buitenspelen/dat-wel-gezond

Kind & Samenleving vzw (2020). Meisjes en de publieke ruimte.
https://k-s.be/ruimte-omgeving/publieke-ruimte/publicatie-meisjes-en-de-publieke-ruimte-/

Kind & Samenleving vzw (s.d.). Samen met kinderen bouwen aan ruimte in de samenleving.
https://k-s.be/

Kind & Samenleving vzw (s.d.). Picto-play: een creatieve manier om kinderen inspraak te geven.
https://k-s.be/ruimte-omgeving/tools-voor-inspraak-en-educatie/picto-play-een-creatieve-manier-om-kinderen-inspraak-te-geven/

Ord, J. (2023). 'You don't get ditched' - Young People's Mental Health and Youth Work: challenging dominant perspectives. In: Youth, 3(4), 1429-1440.
https://doi.org/10.3390/youth3040090

Peach, J. (2020). Planning for placemaking and tactical urbanism in the Post-COVID city. This Big City. https://thisbigcity.net/planning-placemaking-tactical-urbanism-post-covid-city/#google_vignette

Smets, P. (2023). Sociaal-sportieve praktijken. Beleidspraktijken van onderuit in het stedelijk sportlandschap. VUBPress.

Stad Antwerpen (2024). Visie en beleid stedelijke jeugddienst.
https://www.antwerpen.be/info/visie-en-beleid-stedelijke-jeugddienst

Stad Kortrijk (2022). Meer veilige en energiezuinige lokalen voor jeugdverenigingen dankzij nieuw subsidiereglement.
https://pers.kortrijk.be/219941-meer-veilige-en-energiezuinige-lokalen-voor-jeugdverenigingen-met-nieuw-investeringsreglement

Thys, R. & Vermeersch, H. (2023). Grootschalig Lokalenonderzoek 2023: De nood aan een structureel lokalenbeleid.
https://www.klj.be/onderzoek-naar-jeugdlokalen

Vlaams Energie- & klimaatagentschap (2021). Vlaamse klimaatfonds.
https://www.vlaanderen.be/veka/energie-en-klimaatbeleid/vlaams-klimaatfonds

Vlaamse Jeugdraad (2023). Advies 2304 Jeugd(werk)infrastructuur.
https://vlaamsejeugdraad.be/nl/adviezen/jeugdwerkinfrastuctuur

Vlaamse Vereniging voor Ruimte & Planning (2023). Ruimtehelden: participatief leerpakket rond ruimtebewustzijn.
https://www.vrp.be/post/ruimtehelden-participatief-leerpakket-rond-ruimtebewustzijn

Wikipedia (2022) Trias Energetica
https://nl.wikipedia.org/wiki/Trias_energetica

Departement Cultuur, Jeugd en Media
Simon Bolivarlaan 17
1000 Brussel
www.vlaanderen.be/cjm